

HELMESTIKAND

Tiia Artla

Looduslikud pärlid tekivad nõ sodist, mis on karbi sisse sattunud ja mida elusorganism enda kaitseks isoleerib, kattes selle pärlmutriga. Pärl kasvab aeglaselt kiht-kihilt kümmeaastat.

Et see juhtub soodsate tingimuste korral keskmiselt igas 15 000 karbis ning vaid vähesed pärlid on veatud ja ideaalse kujuga. Praegu saab neid soetada oksjonitelt.

Tahiti pärlid

Mageveepärlite saamislugu

Mageveepärlid on sama ehtsad kui merepärlid, kui need pärinevad pärlaustrilt. Ainus erinevus seisneb selles, et mageveepärlid pole nii kallid kui merepärlid, kuna viimaseid on keerulisem leida ja töödelda.

Võib olla üllatav, et mageveepärlid on olnud kasutuses juba tuhandeid aastaid. Ajalugu ulatub tagasi aega, mil inimesed hindasid just neid, sest merepärlid olid enamiku jaoks liiga kallid (võib vist öelda, et selles suhtes pole ajaga just palju muutunud...)

Mageveepärleid valmistati esmakordselt Hiinas, kus neid kasutati riiete ja muude esemete kaunistamiseks. Neid valmistati algselt rannakarpidest, merekarpidest ja austritest. Tänapäeval kasvatatakse neid ka spetsiaalsetes pärlifarmides üle kogu maailma.

Tehiskultuur: selle meetodi puhul asetatakse rannakarbid lahustunud kaltsiumkarbonaati (enamikus karpides leiduv mineraal) sisaldava veega täidetud paaki. See stimuleerib neid tootma pärlmutrit, mis moodustub väikese liivatüki või karbitükikese ümber, mis on nende kesta spetsiaalselt paigutatud. Enamik looduslike mageveepärleid on pärit seda tüüpi kasvandusest, kuna see on teiste meetoditega võrreldes suhteliselt lihtne ja odav.

Loomulikult teel kasvatus: see sarnaneb tehiskultuuriga, välja arvatud see, et lahustunud kaltsiumkarbonaadi kasutamise asemel kasutatakse looduslikult esinevaid mineraale, nagu kriit või lubjakivi. Sellel meetodil toodetud looduslikke pärleid nimetatakse sageli kultiveeritud pärliteks. Mageveepärlid on kõige populaarsem pärliliik maailmas. Nende läige, värv ja vastupidavus muudavad need ehtena väga ihaldusväärseks. Mageveepärleid võib leida ka mitmesugustes eri toonides, tavaliselt pastelsetes toonides.

Mageveepärlitest on saanud tänapäeval kõige ihaldatum pärl maailmas. Alates punastest ja valgetest ning lõpetades mustade pärlitega – valik on suur ja sobiva pärlid leiab igale maitsele. Teda on pikka aega hinnatud mitte ainult ilu, vaid ka selle väärtuse suurenemise pärast.

Umbes 100 aastat tagasi leiutas jaapanlane Kokichi Mikimoto meetodi, kuidas pärleid kasvatada. See meetod võimaldab kasvatada pärli suureks mõne aastaga. Pärleid kasvatatakse kas soolase või mageda veega keskkonnas eri tüüpi karpides ja molluskites. Heledate pärlite kõrval on moodsaks muutunud ka Tahiti tumedad pärlid Prantsuse Polüneesia saartelt.

HELMED

Helmeste maailm on suur ja väga lai! Tootevalikust leiad nii puidust helmeid, klaasist helmeid, Swarovski kristallidest helmeid kui ka moodsatest materjalidest nagu näiteks atsetaadist helmeid.

- Käsitöö helmed
- Kassisilma helmed
- Kristallidega vahehelmed
- Kunstmaterjalist helmed
- Lihvitud klaashelmed
- Metallhelmed
- Pärliseeritud klaashelmed, seemnehelmed
- Suure avaga helmed
- Swarovski helmed

Poolvääriskivid:

- Ahhaat
- Akvamariin
- Alabaster
- Amasoniit
- Ametriin
- Ametüst
- Angeliit
- Apatiit
- Aventüriin
- Bronsiit
- Cabochoonid/Flatbackid
- Druusid, ühendajad
- Fluoriit/
- Granaat
- Hessoniit
- Ioliit
- Jadeiit
- Jaspis
- K2 (graniit asuriidiga)
- Kaltsedon

- Kaltsiit
- Karneool
- Korall
- Krüsoakolla
- Krüsoakraas
- Küaniit
- Kunsiit
- Kuukivi
- Kvarts
- Laavakivi
- Labradoriit
- Larimar
- Lasuriit
- Lepidoliit
- Liivakivi
- Lumikvarts
- Mäekristall
- Maageveepärl/teokarp
- Magnesiit
- Malahhiit
- Merevaik
- Mookaiit
- Morganiit
- Obsidiaan
- Oonüks
- Opaliit, Opaal
- Päikesekivi
- Peridoot
- Preniit
- Püriit, hematiit
- Rodoniit, rodokrosiit
- Roosa kvarts
- Rubiin, Regaliit
- Seleniit
- Serpentiin
- Shungiit
- Sidrunkvarts
- Smaragd (Emerald)
- Sodaliit
- Suitsukvarts
- Tektiit
- Teokarbid, pärlikojad
- Tiigrisilm, kullisilm
- Topaas
- Tsároiit
- Tsitriin
- Türkiis, houliit
- Turmaliin
- Turmaliinkvarts, rutiilkvarts
- Unakiit
- Väärispuit
- Verekivi

Piiprellid (torukesed) ja seemnehelmed (väikesed ümarad)

Seemnehelmed ehk terahelmed on kõige laialdaselt kasutatav helmesort. Nimetusele vastavalt on helmed pisikesed ja enamasti ümarad. Seemnehelmestest on välja kujunenud hulgaliselt erinevaid helmetöõtnikaid.

Toruhelmed, piiprellid Nr.12 (1,9 mm), Preciosa

Toruhelmed on toruja üldkujuga klaasist valmistatud. Toruhelmeste baasil on välja kujunenud hulgaliselt erinevaid helmetööttehnikaid.

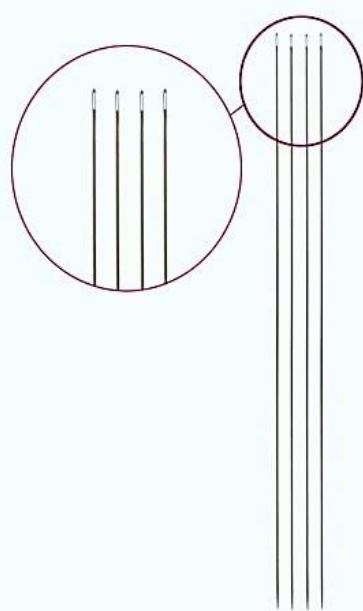
Kasutamine: need maailma ühe vanima ja tuntuima pärlivalmistaja, Tšehhi Preciosa Ornela (end. Jablonex) poolt toodetud ja keskmisesse hinnaklassi kuuluvad terahelmed sobivad nii algajale, edasijõudnule kui ka profitasemel ehtevalmistajale ning õppe- ja klubitöök; ühesõnaga kõikjale kus on vaja kõrget kvaliteeti helme hinda arvestada.

Sobivad, nii nagu kõik terahelmed, ehete valmistamiseks, tikkimiseks rõivastusele ja gobeläänidele, helmeheegeldamiseks, helmestatud monofilamentniidiga põimimiseks ja minikujude valmistamiseks, helmestatud põimimistraadiga painutustehnikateks jne.

Toruhelmeste tikkimisel kasuta [helme-tikkimisnõelu](#).

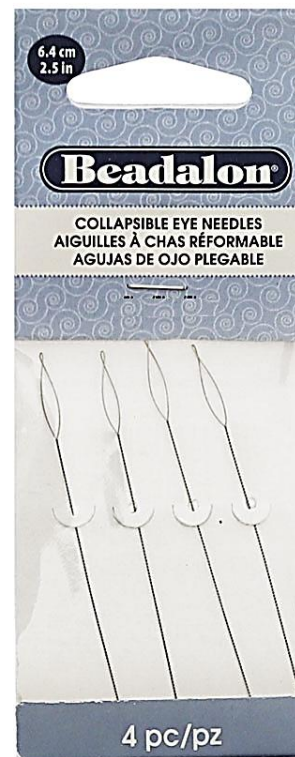
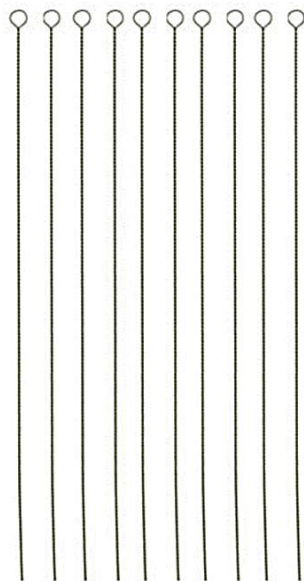
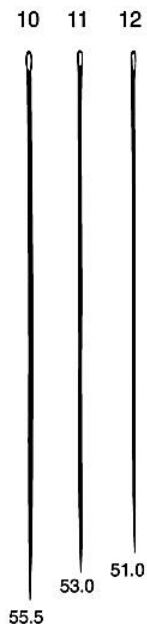
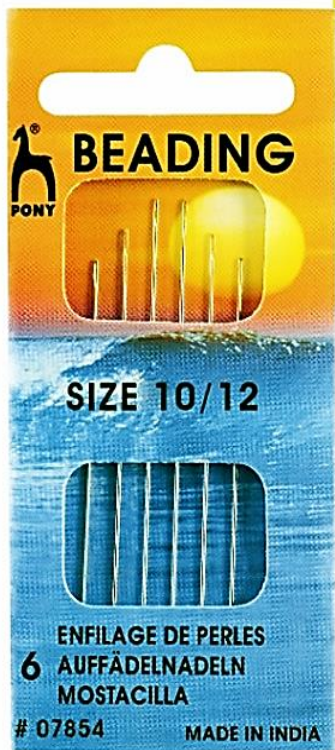
Toruhelmeste lükkimisel kasuta pikki ja peeneid lükkimisnõelu.või painduvaid [terahelmenõelu](#).

Toruhelmestega tikkimise kiirendamiseks lüki need enne [pärlivurri](#) kasutades niidile ja siis kanga pahemalt poolt käepidemega pärlitikkimisnõela kasutades, tiki kanga külge.

49mm
ø0,3mm

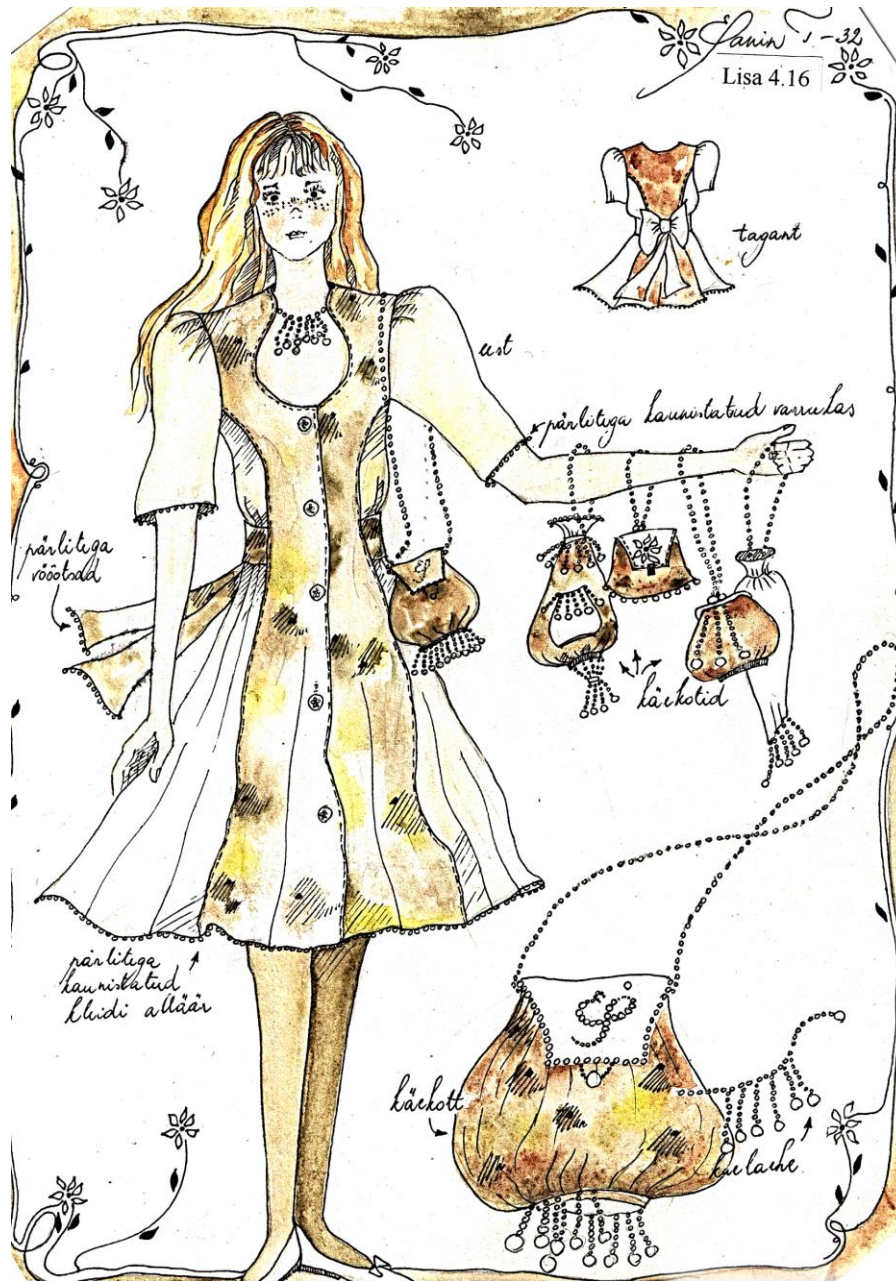
Painduva lükkimisnõela abiga saad lihtsalt ajada helmeid niidi, elastikpaela jms otsa. Lükkimisnõela kasutatakse eelkõige väiksema auguga helmeste puhul (näiteks seemnehelmed). Nõela pea hoiab hästi vormi, taastades peale helme läbimist oma kuju.

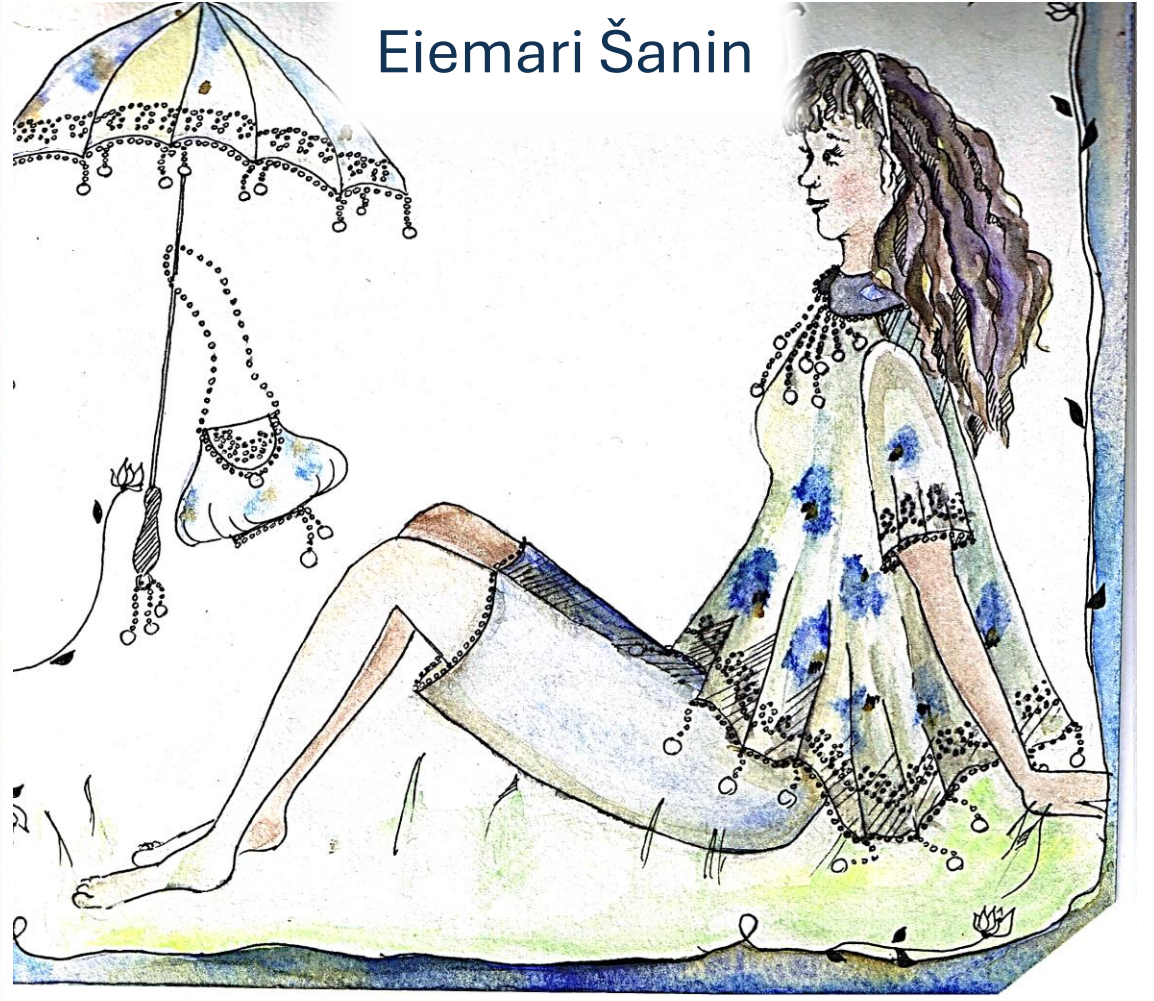
Pärlivurr, Spin-N-Bead ead Loader, Beadalon 206A-410

Pärlivurr on vahend pärlite ja terahelmeste (seedbeads) kiireks niidi peale ajamiseks. Komplektis ka kõver spetsiaalnõel pärlite vurrist püüdmiseks.

Eiemari Šanin

HELMESTIKAND

Metallist ja klaasist helmeid on kasutatud tikandiks sellest ajast peale, kui õpiti valmistama klaasi ja sulatama metalli. Helmestikand on olnud kõrgkultuuride lahutamatu osa, mis oli eriti iseloomulik keskaegsele kiriklikule tekstiilile ja renessansskunstile. Helmestikand kujunes 18.-19. sajandil enimkasutatavaks tikandiks, mil Itaalias Muro saarel toodeti suurtes kogustes seemnehelmeid. Helmeid valmistasid vangid ja surmaähvardusel ei tohtinud tehnoloogiat saarelt välja viia.

Tol ajal kaunistati helmestega kõikvõimalikke esemeid, isegi süljepõse. Naised tikkisid armastusega meestele piibuvarsi jm esemeid. Levisid pappalused, kus olid augud ette tehtud ja neile kinnitati helmed pinnana, neist valmistati kottidele klappe.

Queen Maud of Norway

Helmeste kasutamise ajaloost

Metallist ja klaasist helmeid on kasutatud tikandiks sellest ajast peale, kui õpiti valmistama klaasi ja sulatama metalli.

Kartongalusele tikitud helmed raamatu kaanena
või ridiküli klapina

Meeste vööl kantav rahakott

Naiste ridikül

Helmete kasutamise ajaloost

Indiaanlased kaunistasid nii helmestikandiga kui kootud helmepaeltega oma rahvariideid.

Helmeid valmistati kivist, luudest, küüntest ja teokarpidest. Kaunistati eriliselt just pidulikke rõivaid.

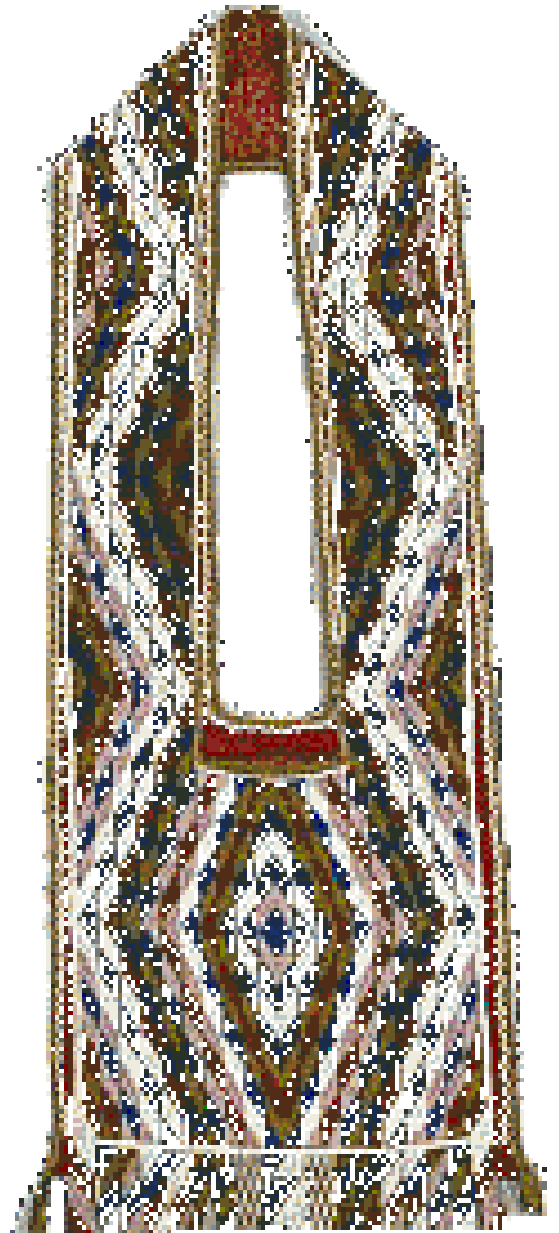
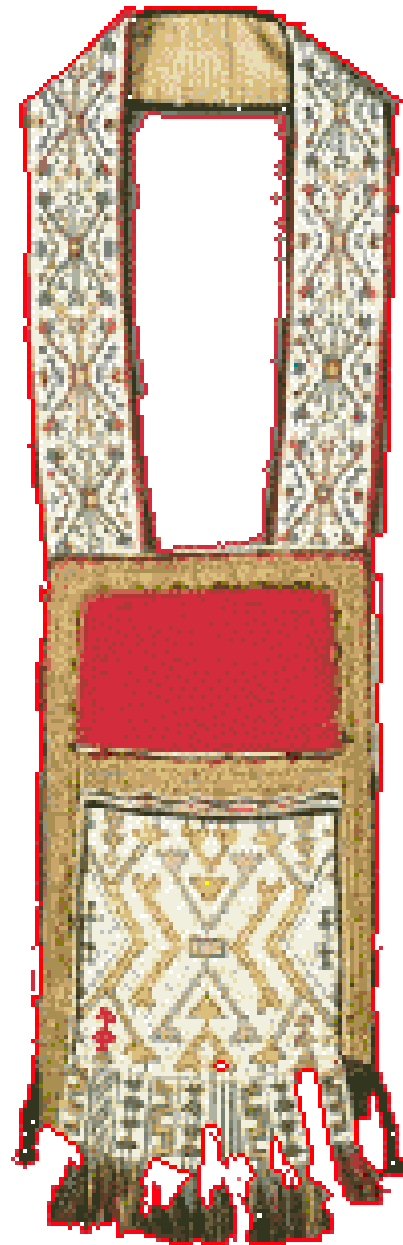
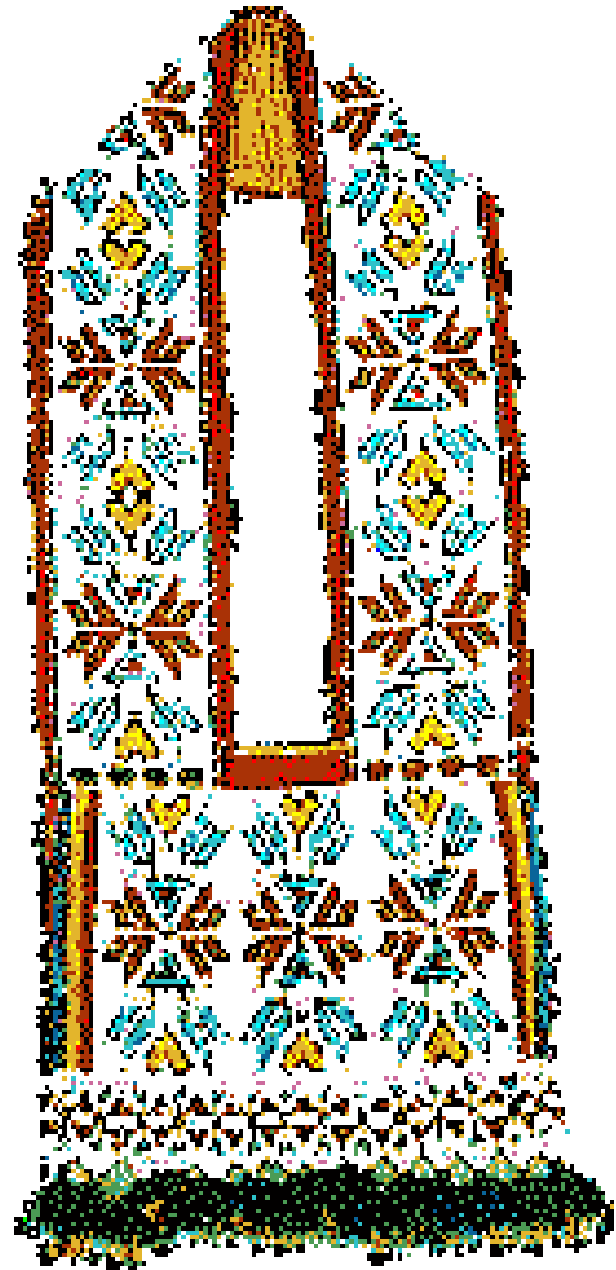
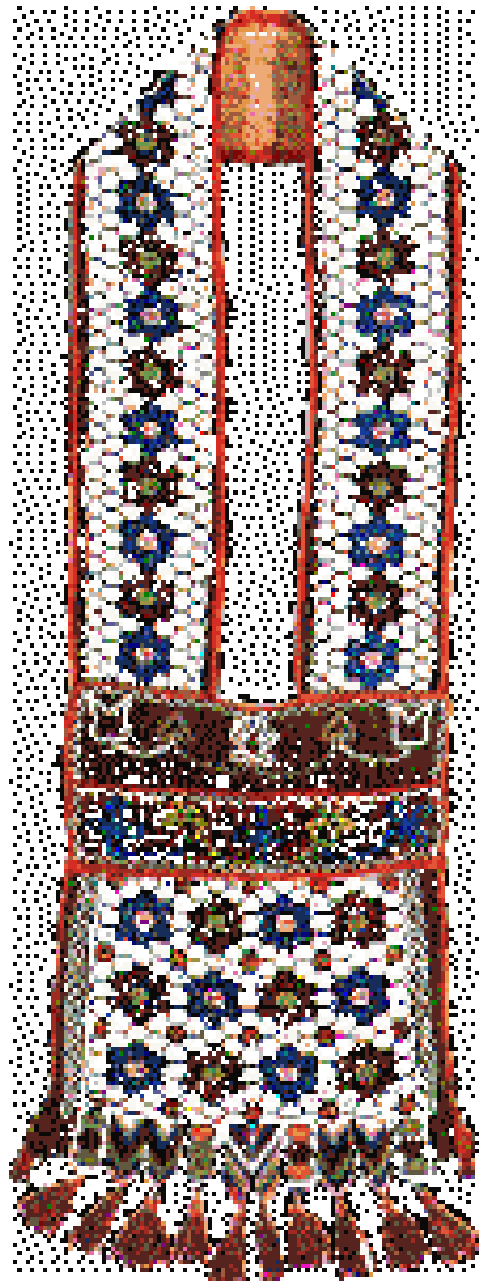

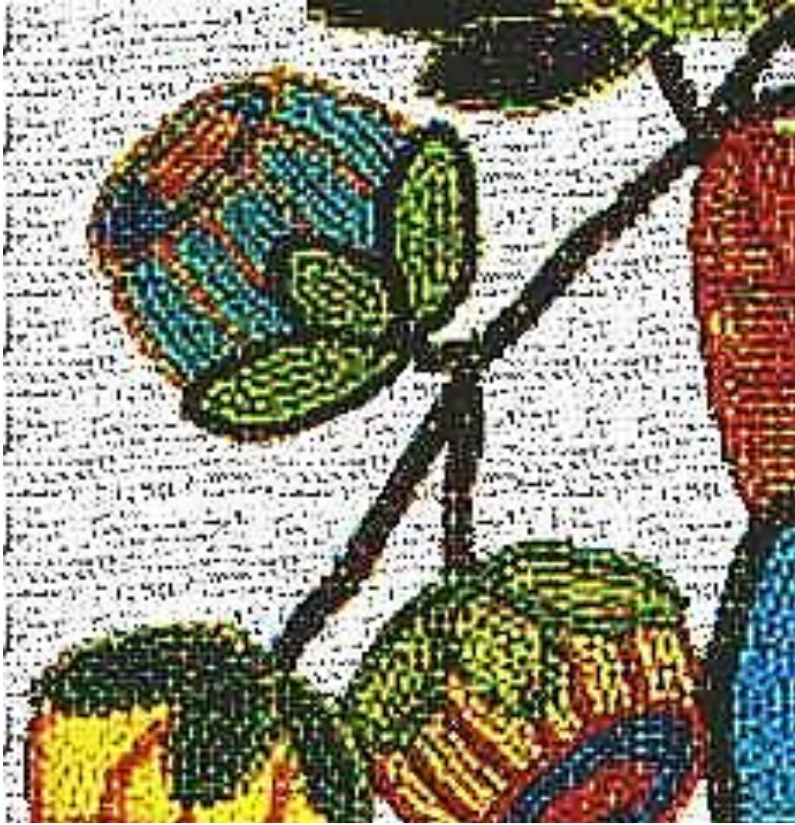
Kuigi bandolier-kotte seostatakse peamiselt Anishinaabe inimestega ja eriti Midewiwini tantsudega, leiti kagu-Woodlandi hõimude seast mõned kotid. Nad kutsuvad seda arsti kotiks.

Tšerokii naised valmistasid kotte, mida naised kandsid (mehed kannavad tavaliselt Ojibwe kotte).

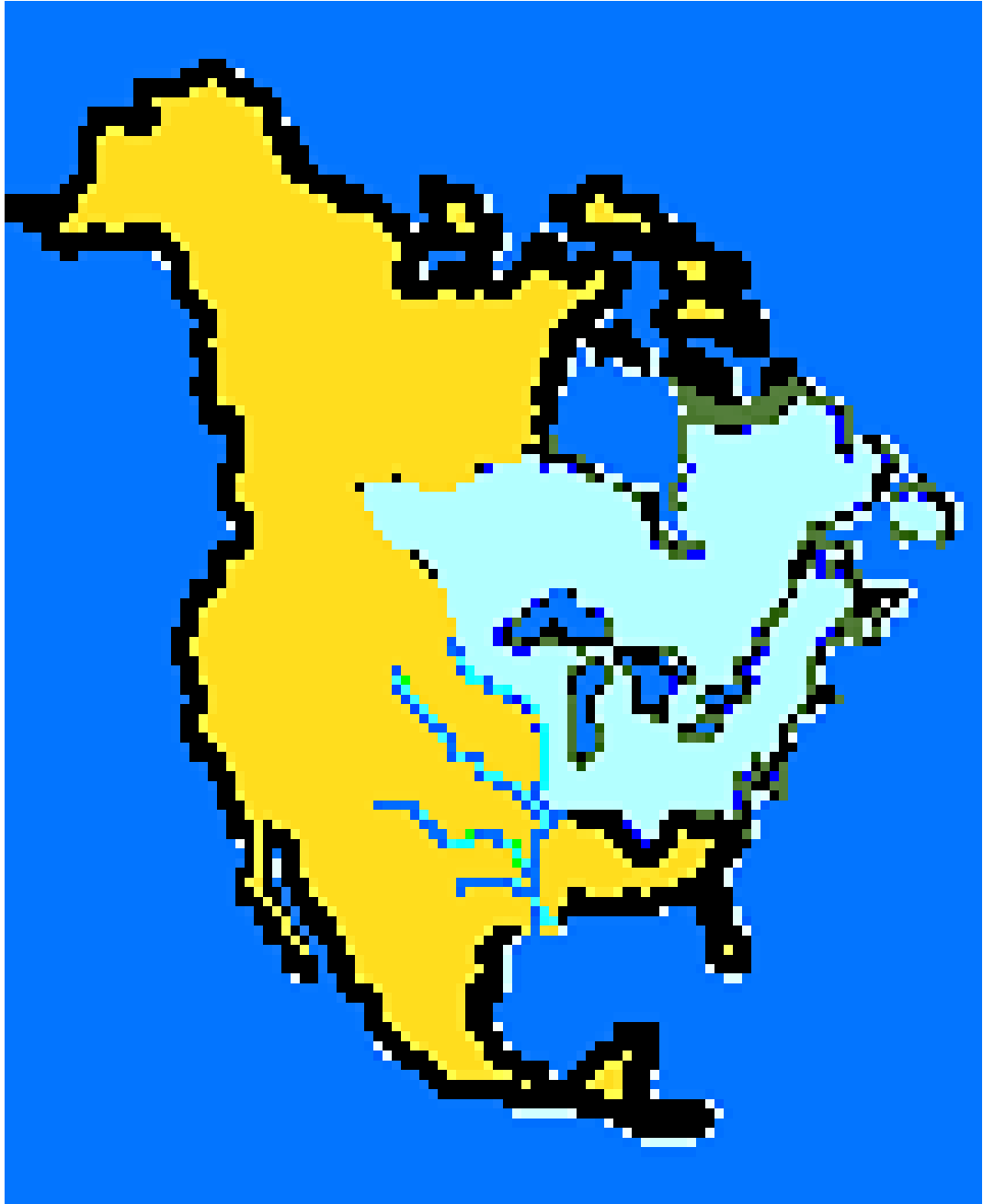
See Lenni Lenape'i (Delaware'i) kott valmistati naisele millalgi enne 1840. aastat.

Koti valmimine võttis 3 aastat. Esmalt kaunistatakse lillede piirjooned, kasutades topeltnõela aplikatsioonitehnikat. Pange tähele, kuidas kõik lilled ja lehed on täidetud kahanevate väikeste kõveratega, mis järgivad kontuuri. See nõuab mustri kujundamise oskust, nii et helmeste pesakõverad täidaksid täpselt ja tihedalt iga kroonlehe, lehe, vilja. Hea pilk nõuab nii kujunduse kavandamist kui ka helmeste tikkimist.

Siinne taust on olnud nii tihedalt ja ühtlaselt täidetud valgete helmestega (seda nimetatakse täisväljaks või tahkeväljaks), et helmed ei paista fotol peaaegu välja.

See kaart näitab üldist ala, kus elasid hõimud, kelle kultuuri nimetatakse - metsamaa. Paljud kuuluvad algonki keelerühma, kuid mõned kuuluvad ka muudesse keelerühmadesse. Kultuuriliselt oli neil palju elustiili sarnasusi. Kogu selles piirkonnas valmistati mõned bandolier-kotid (algselt "arstikotid"), kuid enamik neist on Anishinaabe Three Fires'i rahvaste poolt - Ojibwe, Odawa, Potawatomi. Bandoliersist, mille valmistamine võttis aasta või kauem aega – meeste austamine – sai osa Ojibwe kultuurist.

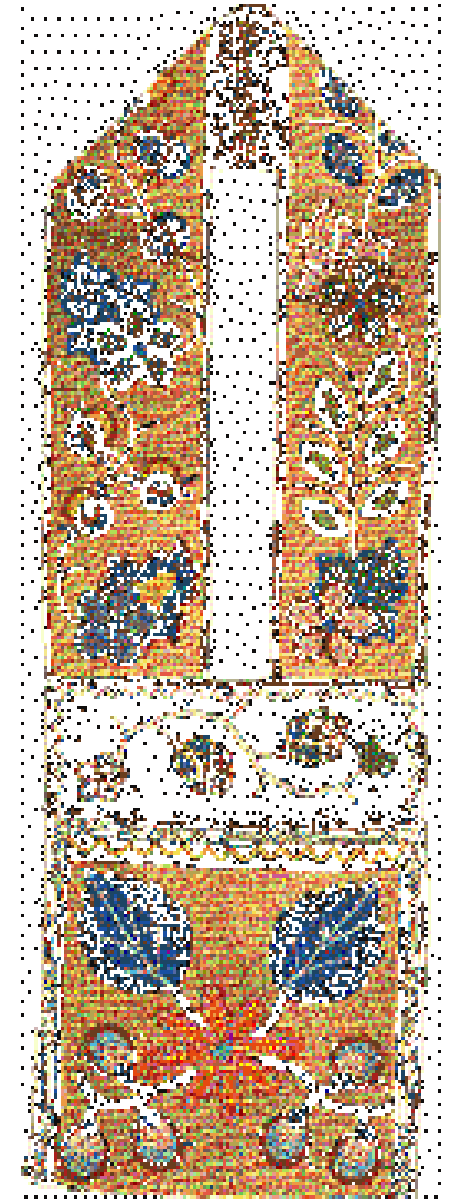

Bandolier kotte hakati seostama iidse Ojibwe meditsiini, religiooni, ajaloo ja kultuuriõpetuste ühiskonnaga. Mõned metsahõimud nimetasid neid "arstikottideks". Neid ei tohiks segi ajada Midèwayaanagiga, mis on tegelikud ravimikotid, mis antakse igale initsiatiivile (haiged inimesed initsieeriti esimesel või kõige madalamal tasemel tervendamistseremooniatel osalemiseks).

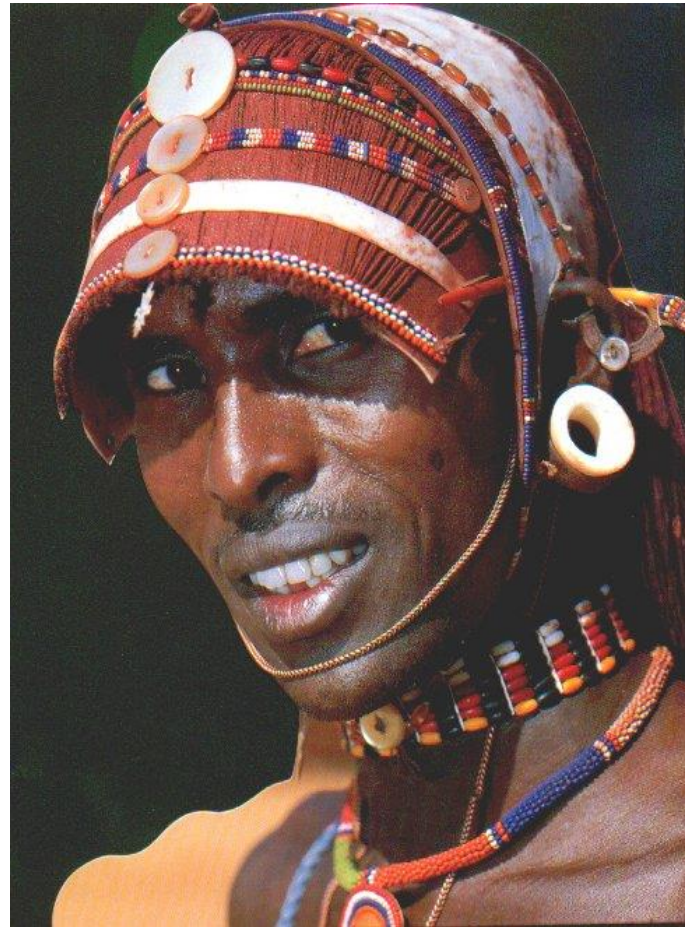
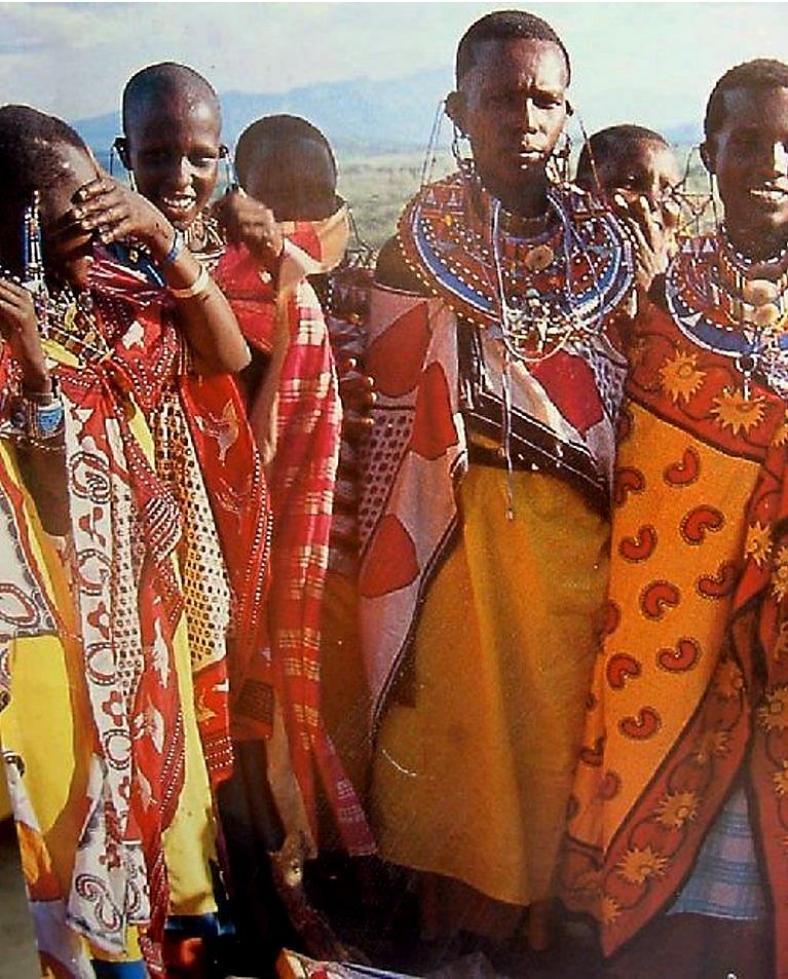
Bandolier kotte nimetatakse aazhoningwa'iganagiks, mis tähendab "midagi üle õla kantud". Varasemaid näiteid tundmatutelt metsahõimudelt - nimetatakse arstide kottideks.

Tantsukotid, mida kandsid kõrgetasemelised initsiatiivid tseremooniate ajal. Suuremate õlarihmade, saarmanahast ravimikotti kasutatakse kõrgel tasemel teenivate Mideside kõrgemate astmete näitamiseks.

Nii et lisaks naiste meestele tehtud auavaldustele, mida kanda powwow'de ja muude tseremooniate ajal, esindavad need riidepaelaga kotid eriti austatud vanemaid, kes saavutasid Midewewinis kõrge positsiooni.

Rohkesti kasutavad kaunistamise eesmärgil ja tseremooniariietusel helmeid Aafrika rahvad, eriti Keenias. Helmed olid ka maksevahendiks.

Suulude helmekee

Swaasimaa

Naiselikkust rõhuav
helmekeestik

Suulude helmevõrud

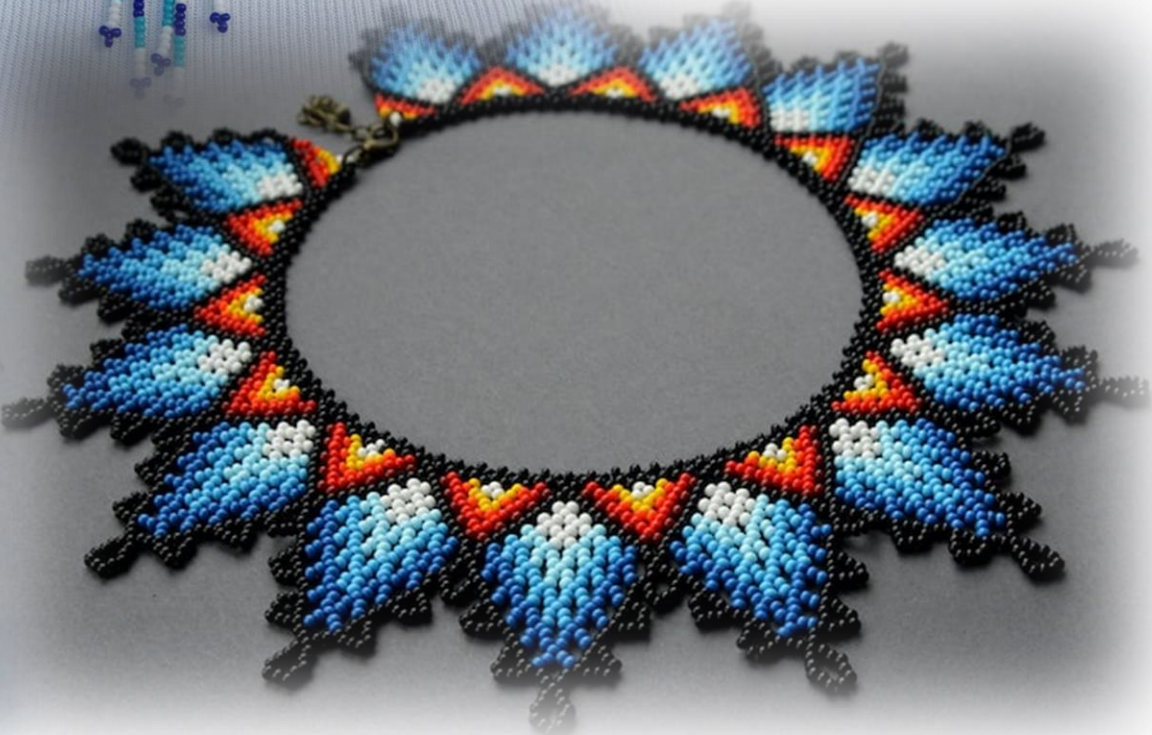
Kaurikarbid

Pulmakee

African Beads & Boutique

HELMESTIKAND EESTI RAHVAKUNSTIS

Varasemad teated helmestikandi kasutamisest eesti rahvarõivastes pärinevad juba 16.-17. sajandist. Sajand hiljem levisid Põhja- ja Kesk-Eestis omapärase reljeefse helmestikandi ja karraribadega ilustatud seelikud. 19. sajandil tikiti helmestega esmajoones lahttaskuid (vööle seotavaid taskuid) Saaremaal ja tubakakotte, kuid ka vöösid.

Samuti on helmeid kasutatud palju mulgirättide ja pooltanude tikandites. Ristik-, vars- ja ristpistes "maalid" on kaunistatud helmestega, vanematel rättidel on enamasti kanditud metallhelmed.

Tikandeist on metalltikand vanim. Naiste sõbade, vaipseelikute, peakatete jm kaunistamiseks kasutati 11.–14. sajandil *vaselisi* (pronksspiraale), hiljem *tinulisi* (tinanaaste). 16.–17. sajandil levis seeliku allääre kaunistusena helmestikand *kudrustükk* ehk *kõverik*. Alates 17. sajandist hakati lõngaga tikkima.

Muhu

Põltsamaa

Põltsamaa

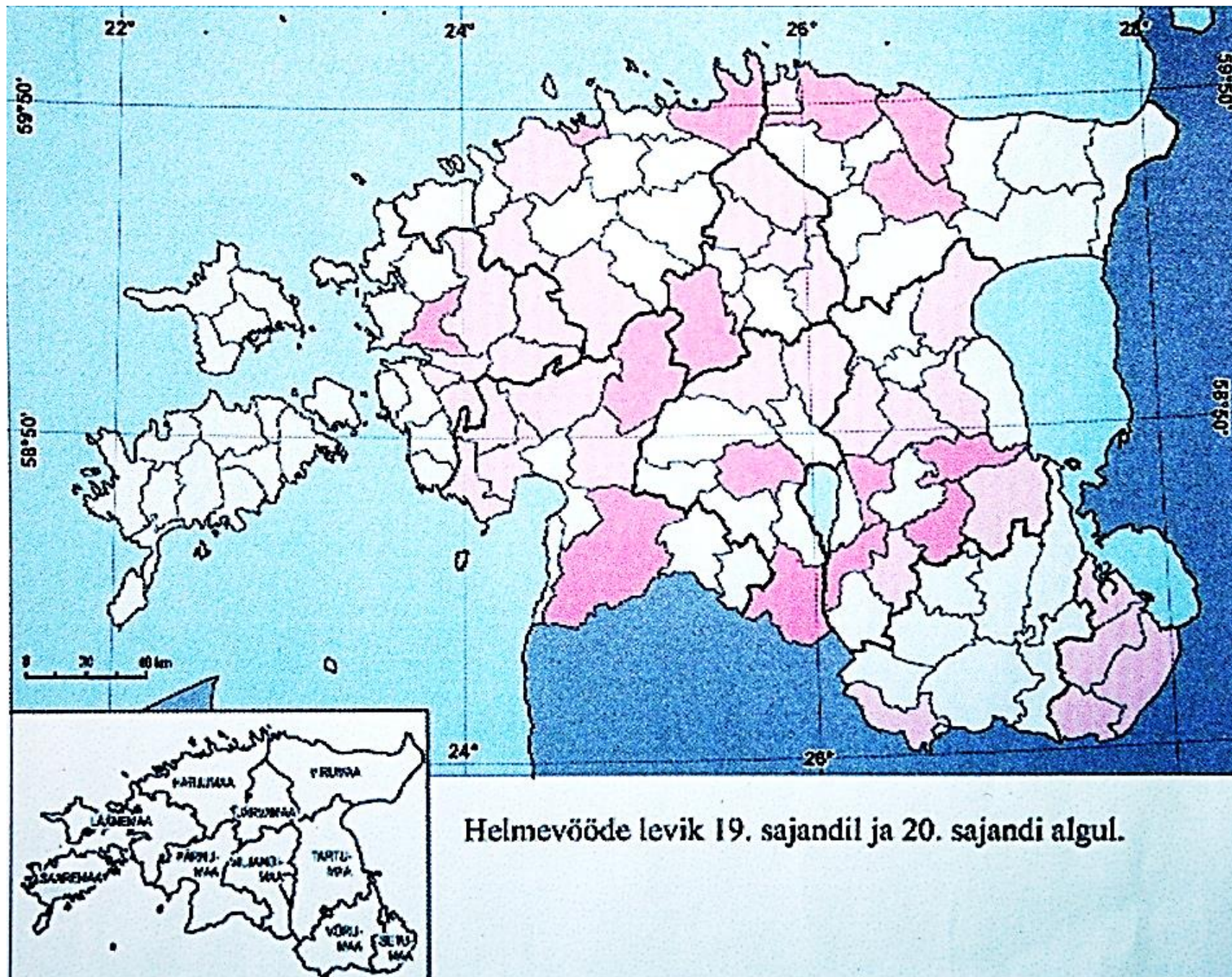

Kuusalu

Liivia Valk

Helmevööde levik 19. sajandil ja 20. sajandi algul.

Eesti meeste helmevööd

- Helmesvööde kaunistamiseks kasutati klaashelmeid (ka kudrused, pärlid), mille järgi ongi see vöö saanud nimetuse helmevöö.
- Helmestikand on olnud kõrgkultuuride lahutamatu osa, mis on tuntud juba Eesti rahvarõivastes 16.sajandist.
- Laiema leviku Põhja- ja Kesk-Eestis sai helmestikand 19. sajandil. Sellele aitas kaasa ostukaupade levik rändkaupmeeste ja talurahvapoodide vahendusel.
- Helmestega tikiti esmajoones lahttaskuid ja tubakakotte, kuid ka vööid.
- Helmesvööde kasutamine algas Eestis alles 19.sajandi keskel.
- Neid kandsid üksnes mehed pidulikel puhkudel ülerõivastel.
- Vanimad teated nende kandmisest on 1840.-1860. aastatest. Järgnevatel aastakümnetel nende kandmine laienes.

HELMEVÖÖ

- Neid kanti nii traditsioonilise rahvarõivaga kui ka üleminekul linnamoelisele rõivale kuni 20. sajandi alguseni.
- Neid peeti jõukuse ja rikkuse tunnuseks ning eelkõige kandsid helmesvööid nooremad mehed.
- Sageli kinkis pruut helmesvöö peigmehele pulmadeks. Sellega on seletatav sageli vööle tikitud aastaarvude ja nimetähtede tikkimine.
- Mõnigi osav naine tegi vöö kodus ning müüs neid, sagedamini osteti neid ringirändavatelt kaupmeestelt, laadalt või linnast.
- Üldilmelt on helmesvööd sarnased. Nende alusmaterjaliks on pruun pargitud nahariba. Sellele on peale tõmmatud jäme linane riie, millele joonise järgi tikiti klaashelmestega ornament peale.
- Mitmevärvilisi helmeid kasutades tehti õitest, vartest, lehtedest ja ka marjadest moodustatud taimne ornament.
- Vööde laius on erinev, 4-9 cm.
- Mitmesugused ornamendiga graveeritud vasest või hõbedast pandlad on helmesvöödele lisaehteks.

Hageri ERM A 624:63

Eesti vöödest moodustavad ühe väiksema omaette rühma meeste helmevööd. Rahvapärase nimetuse on see vöö saanud kaunistuseks kasutatud klaashelmeste järgi (rahvapäraselt KUDRUSED, HELMED).

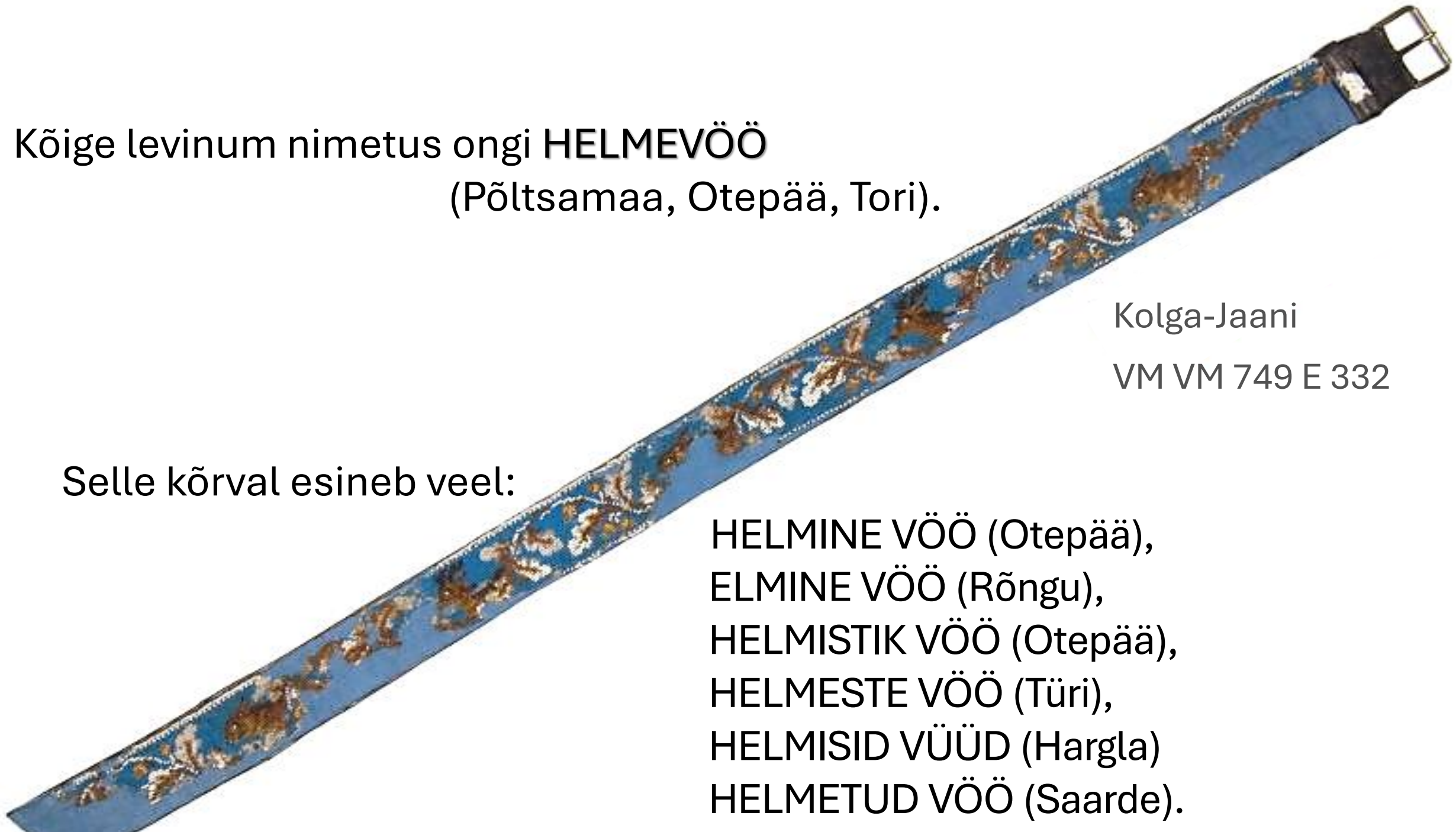
Kõige levinum nimetus ongi HELMEVÖÖ
(Põltsamaa, Otepää, Tori).

Kolga-Jaani

VM VM 749 E 332

Selle kõrval esineb veel:

HELMINE VÖÖ (Otepää),
ELMINE VÖÖ (Rõngu),
HELMISTIK VÖÖ (Otepää),
HELMESTE VÖÖ (Türi),
HELMISID VÜÜD (Hargla)
HELMETUD VÖÖ (Saarde).

Juhuslikuma ilmega on nimetus HELME KURTE (Maarja-Magdaleena) ja HELMINE RIHM (Rannu).

Vähem tuntud oli:

KUDRUSTEGA VÖÖ (Kadrina, Märjamaa, Audru, Helme),

KUDRUSTE VÖÖ (Põltsamaa),

PÄRLI VÖÖ (Jõelähtme),

HELMESTEKA VÖÖ (Võnnu).

Kolga-Jaani

Vahel selgub vöö nimetusest tema kasutamine:

VM VM 751 E 331

KASUKA VÖÖ (Kambja),

REISI VÖÖ (Rõngu),

PEIUPOISI VÖÖ (Viljandi),

PEIGMEHE VÖÖ (Äksi).

Kohati on helmevööd nimetatud lihtsalt KURT (Haljala, Türi),

RIHM (Puhja).

- Kui eesti rahvarõivad valdavas osas olid koduse käsitöö tooted, siis helmevööd või nende tegemiseks vajalik materjal olid ühed vähestest ostukaupadest.
- Helmevööde kasutuseletulek Eestis algas rahvapärимuse andmetel 19. sajandi keskel.
- Vanimad teated pärinevad 1840.-1860. aastatest (Tallinn, Kuusalu, Türi, Pärnu-Jaagupi, Audru, Saarde, Viljandi, Põltsamaa, Kambja, Puhja, Hargla).
- Helmevööd on kantud nii traditsioonilise rahvarõivaga kui ka üleminekul linnamoelisele rõivale.
- Neid võid kandsid mehed just üleriietel (pikk-kuub, kasukas, palitu).
- Helmevööde kandmisest on teateid peaaegu kogu Eesti mandrialalt. Saartelt puuduvad vastavad teated täiesti.

Lestovkad.
Peipsiäärsete
vanausuliste
“palvehelmed“.

Tänapäeval tikitakse tavaliselt väikeste ümarate (kudrused) või pikerguste (piiprellid) klaashelmestega. Tikandi alusriideks sobib sõltuvalt valmistatavast esemest villane, linane, samet või siid. Helmed kinnitatakse tugeva vastupidava niidiga ja ülipeenikese nõelaga. Muster jäljendatakse sõltuvalt alusmaterjalist kas lõngu lugedes, kopeeriga või eelpistete abil.

Tikandit võib valmistada kolmel viisil:

- üksikute helmestega tikkides, niidile aetud helmereaga või kogu pinda helmestega kattes.
- Kahte esimest varianti võib kasutada koos mitmesuguste kaunistuspistetega.

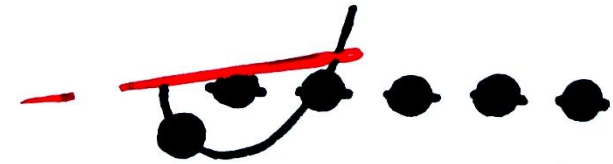
- Esimesel juhul tikitakse helmed esemele mustri järgi. Eriti hoolikas tuleb olla niidiotste kinnitamisega.
- Teisel juhul aetakse helmed mustrit arvestades niidile, soovitavalt korraga mitte üle viie kudruse, ja kinnitatakse iga helmes eraldi alusriidele. Kui tundub, et helmed ei ole ühekordse kinnituspiste järel korralikult paigas, võib kinnitada ka teist korda.
- Pinnatäiteks vajatakse ühesuguse suuruse ja kujuga mitmes värvitoonis väikesi helmeid. Kudrused õmmeldakse gobeläänipistetega ühekaupa alusriidele, abivahendiks võib kasutada kanvaad. Iga piste järel võetakse nõelale üks kudrus. Helmed peavad jääma kogu töö ulatuses ühes suunas. Seda tikandit ei viimistleta.

Helmestikandis valmistatakse ka tänapäeval nii käevõrusid, kaelakeesid, kotte kui ka kardinakaunistusi, lambivarje – kõike, mida fantaasia lubab.

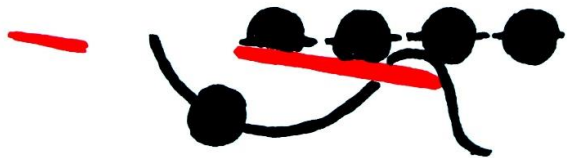
Ukraina
helmestikand

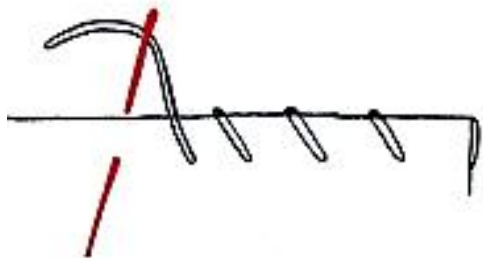
HELMESTE KINNITUSVIISID

EELPISTE

TIKKPISTE

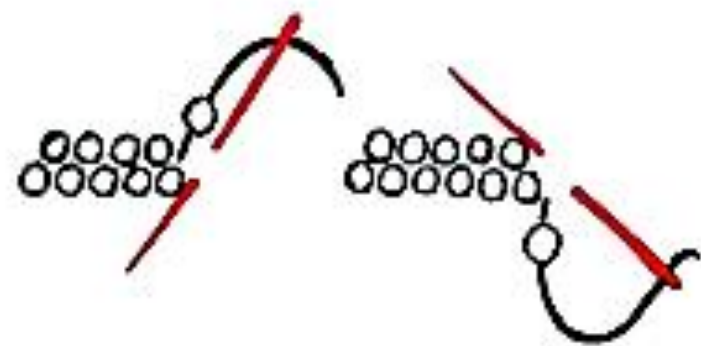
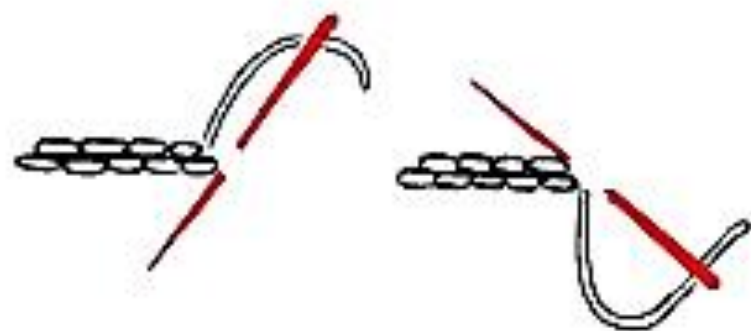

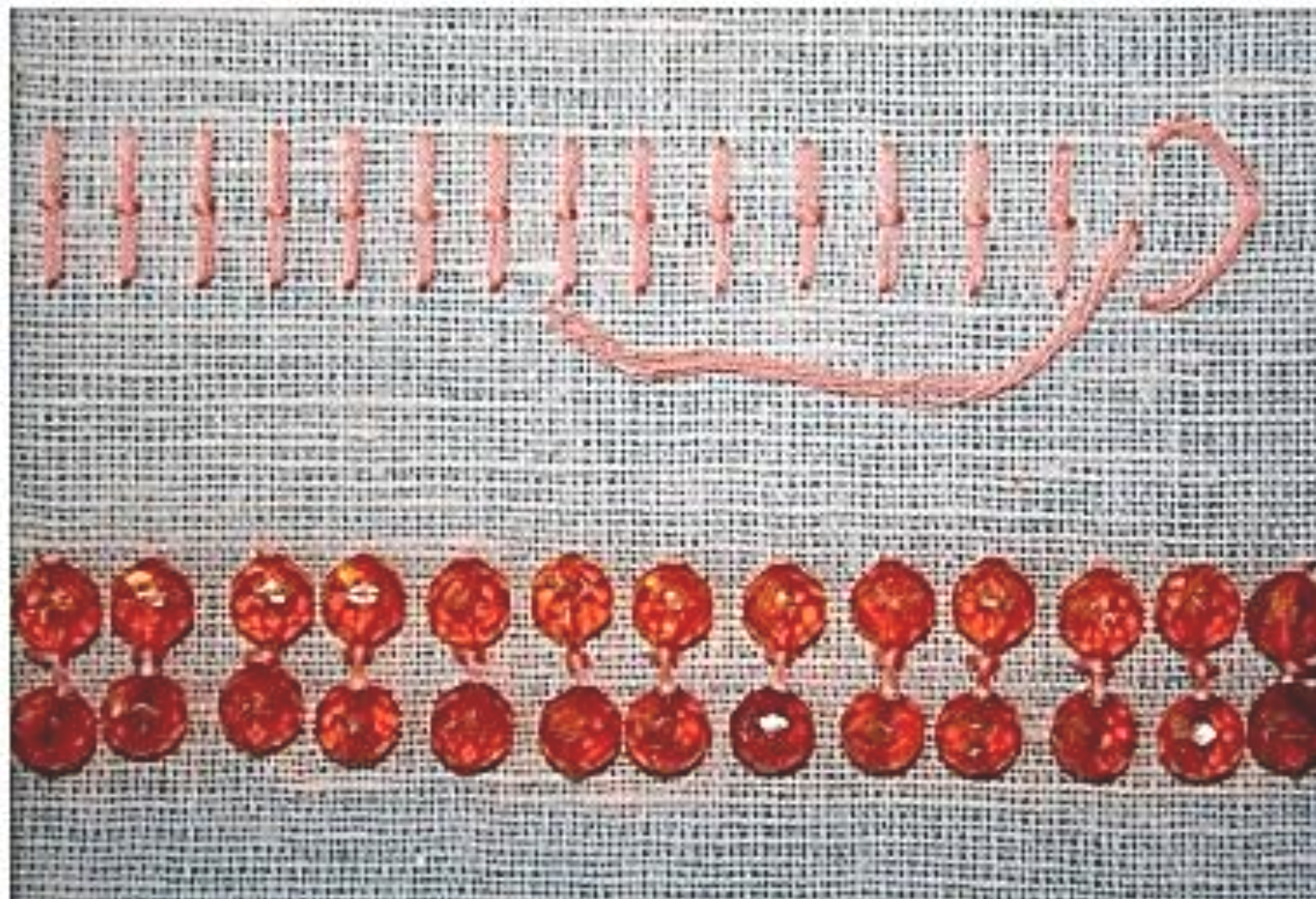
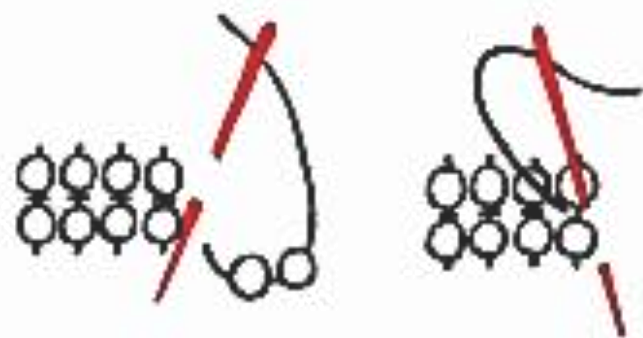
ÜLELOOMISPIISTE

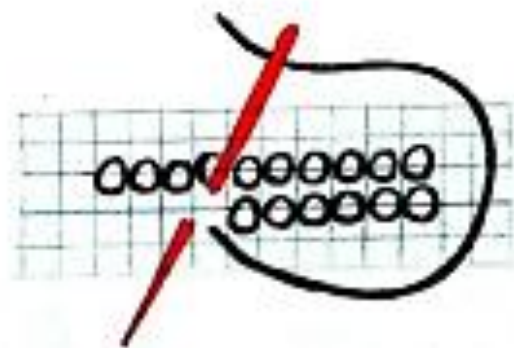
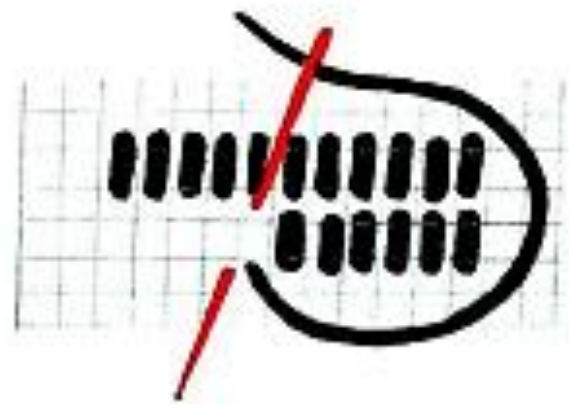
VAHELDUV VARSPISTE

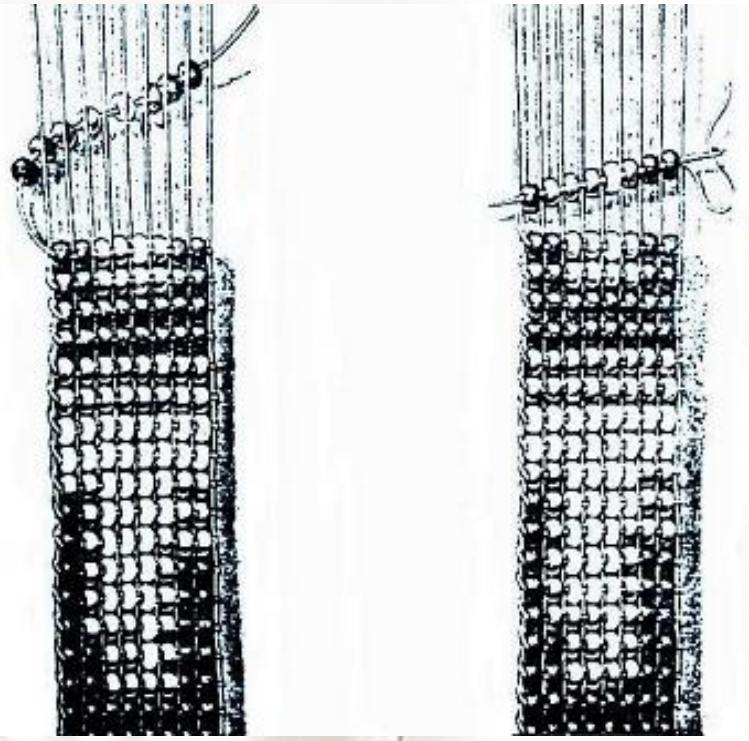
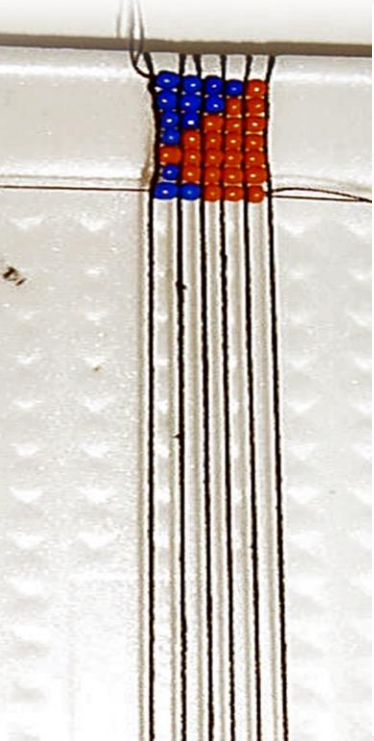
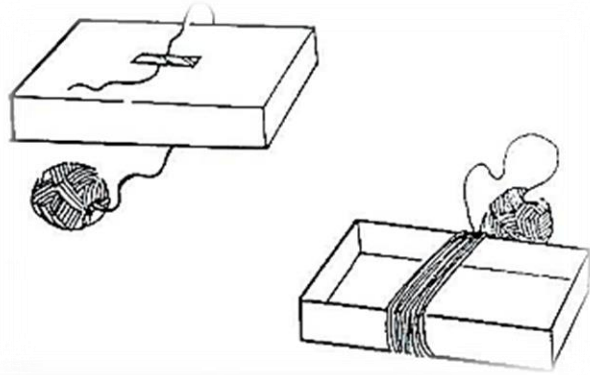
SIDEPISTE

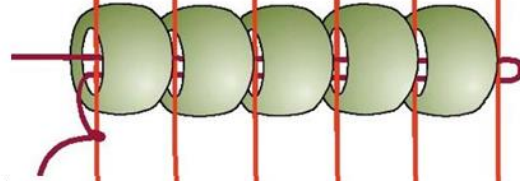
GOBELÄÄNPISTE

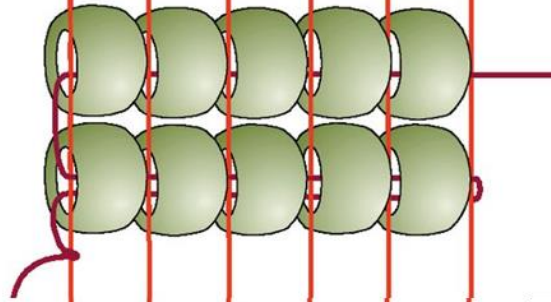
RAAMIL TIKITUD LAHTINE HELMEPIND

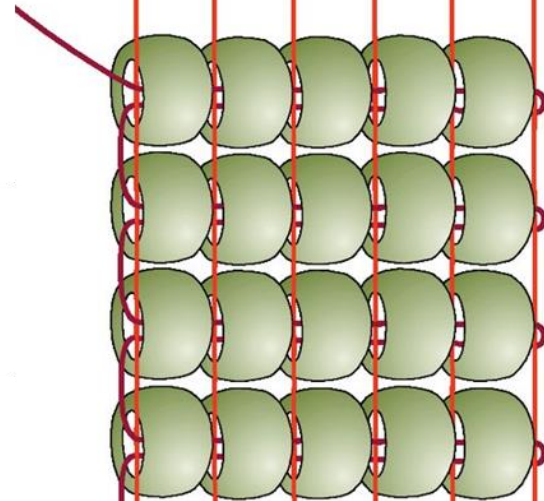
1

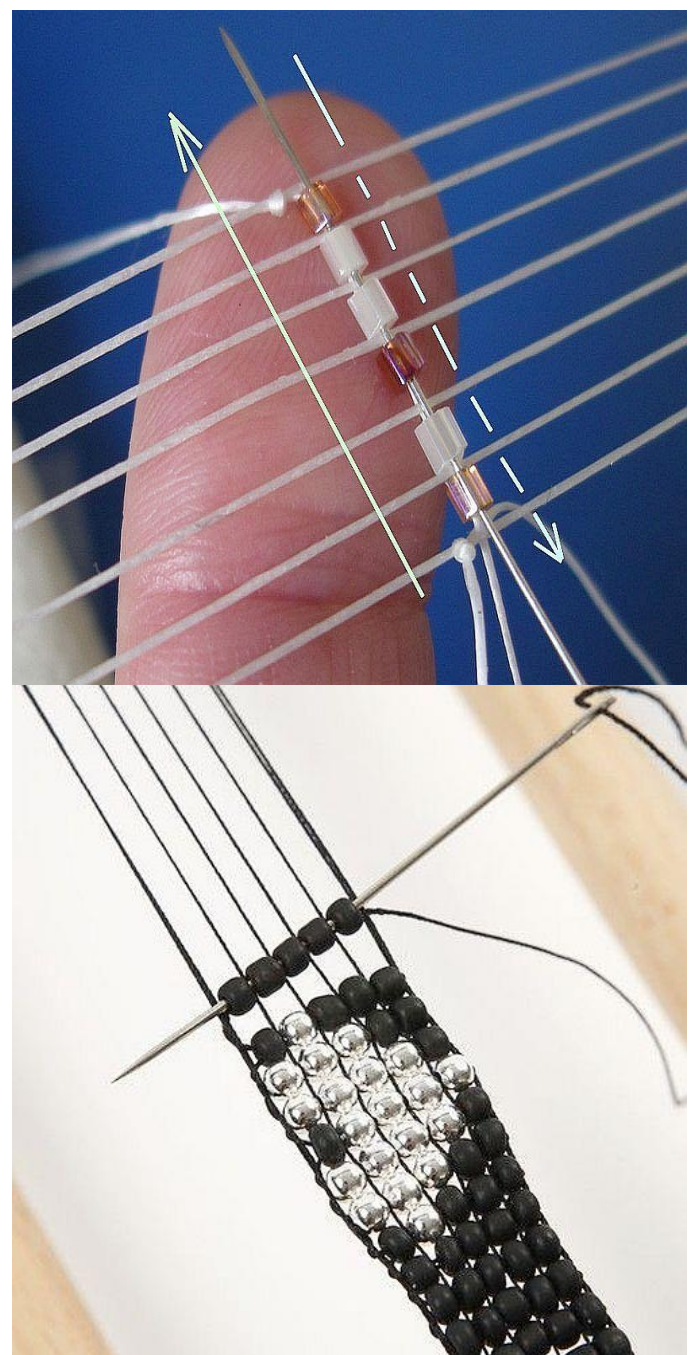
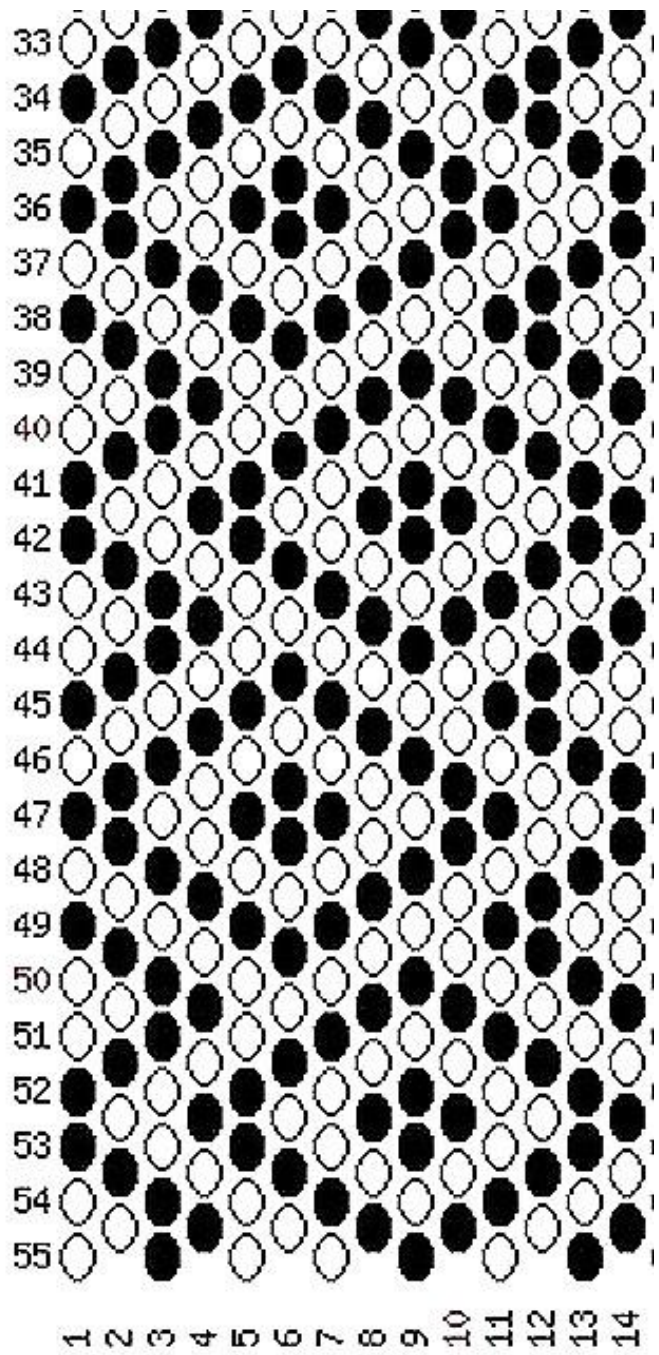

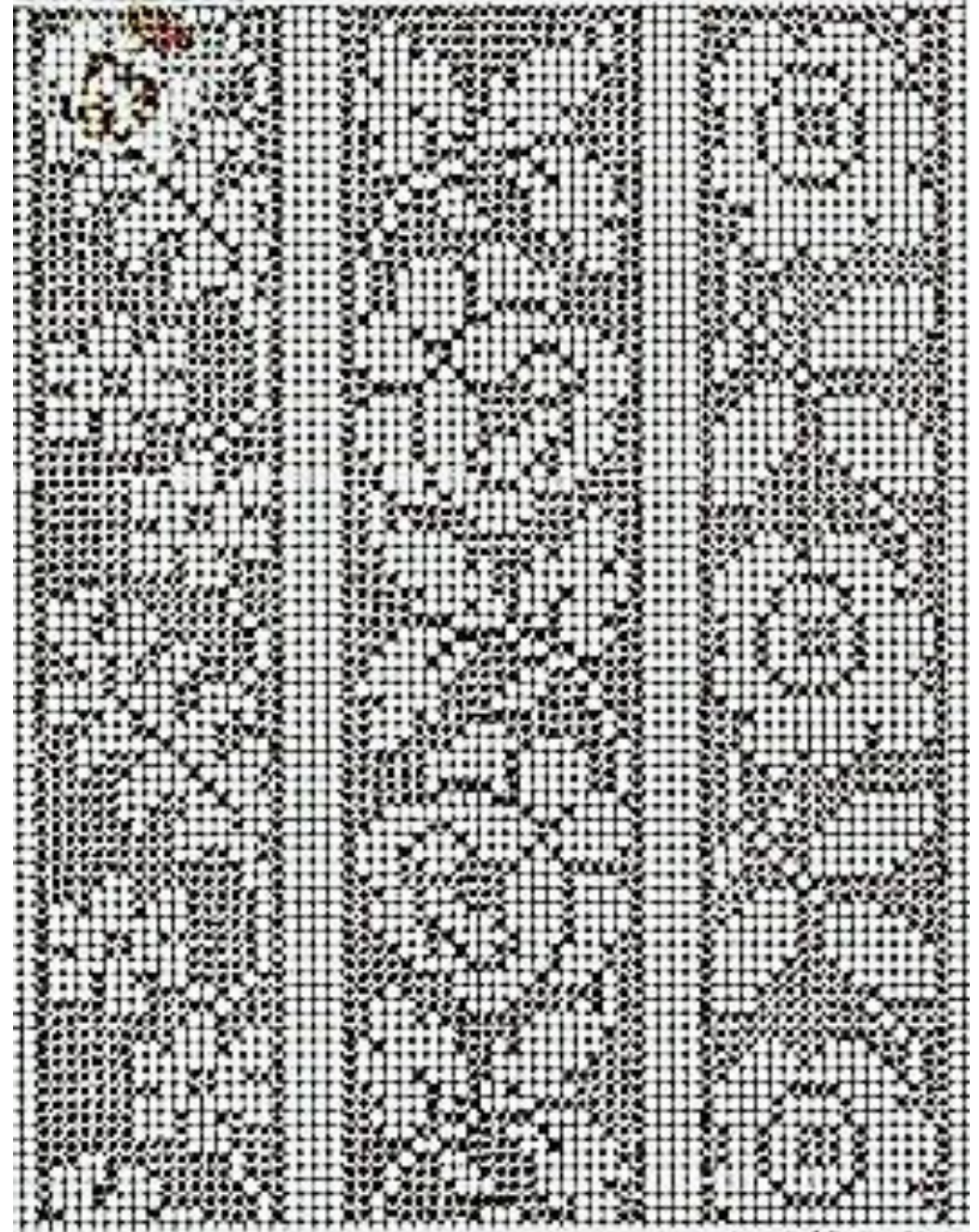
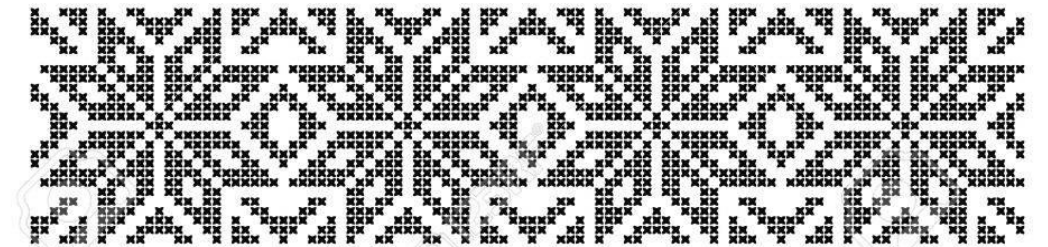
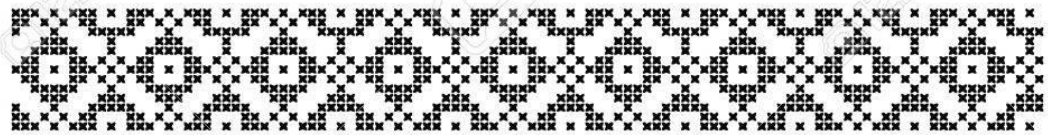
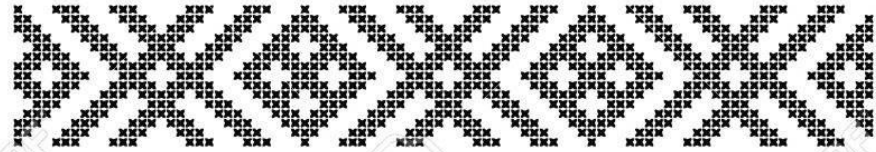
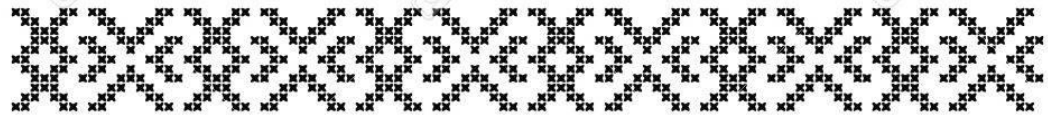
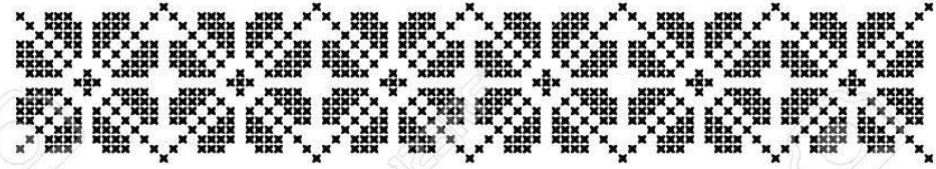
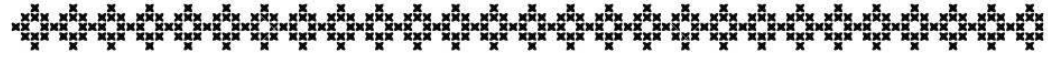
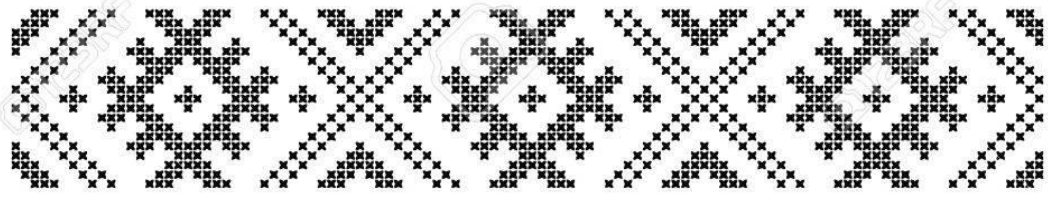
2

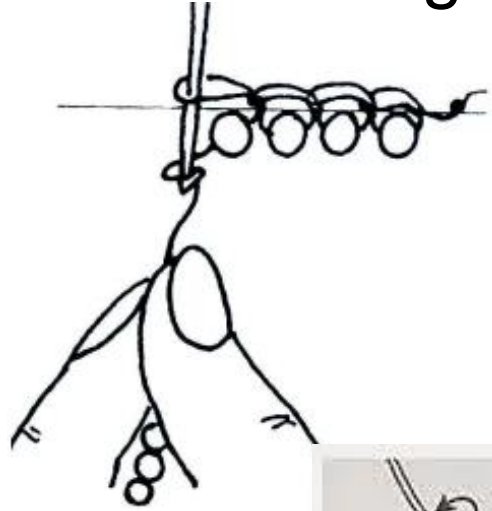
3

ahelsilmustega

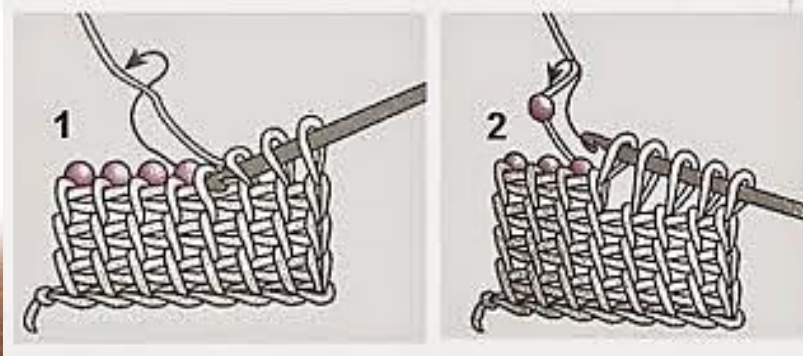

HELMED JA HEEGELDAMINE

kinnsilmustega

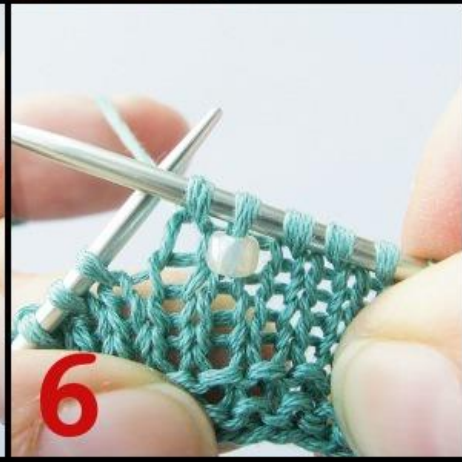
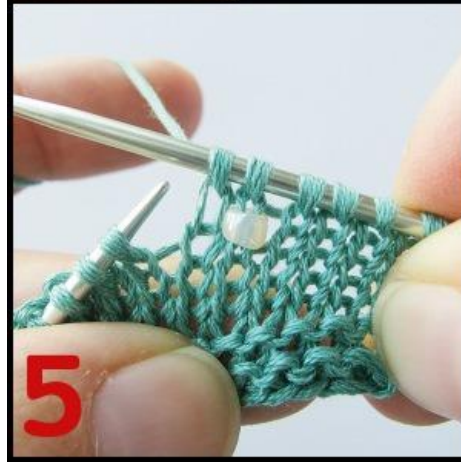
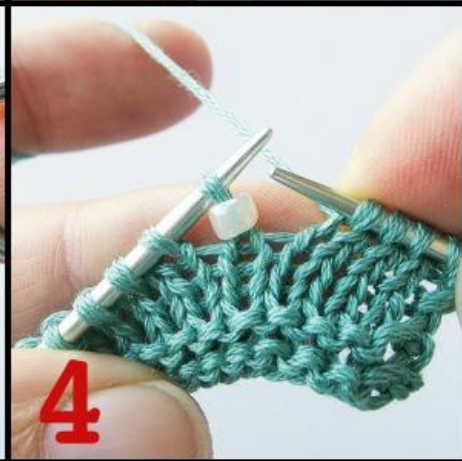
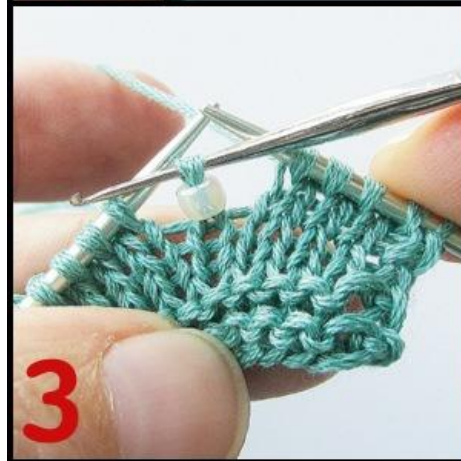
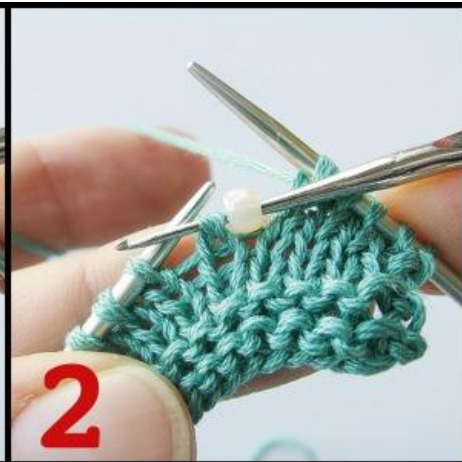
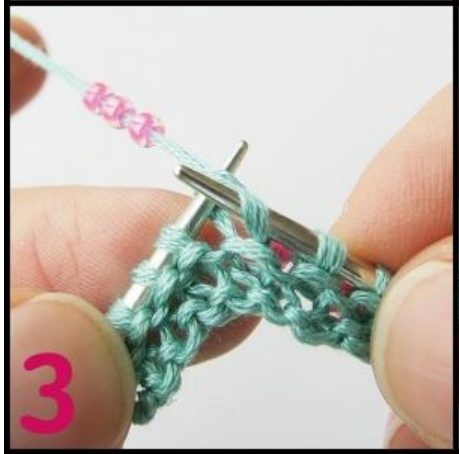
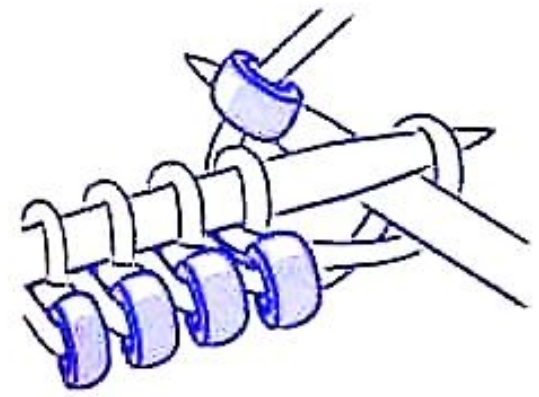
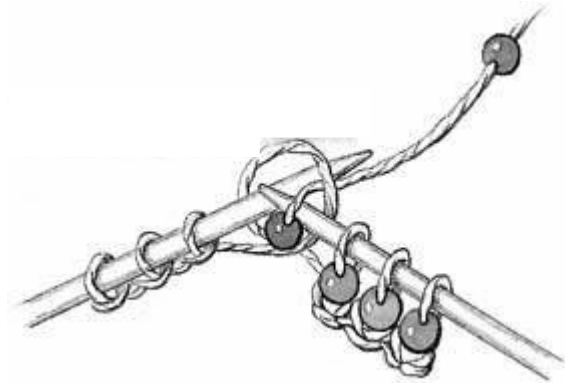
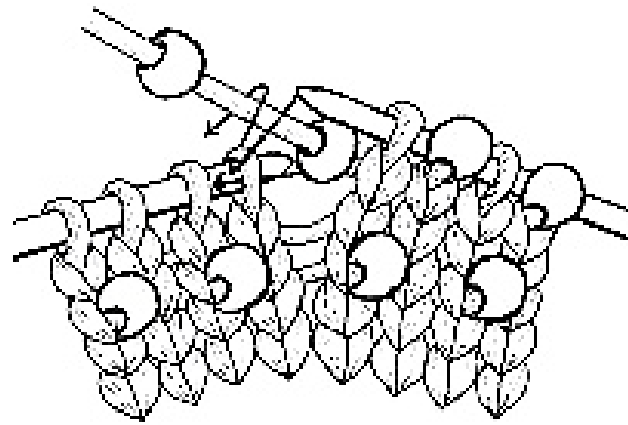
tuniis

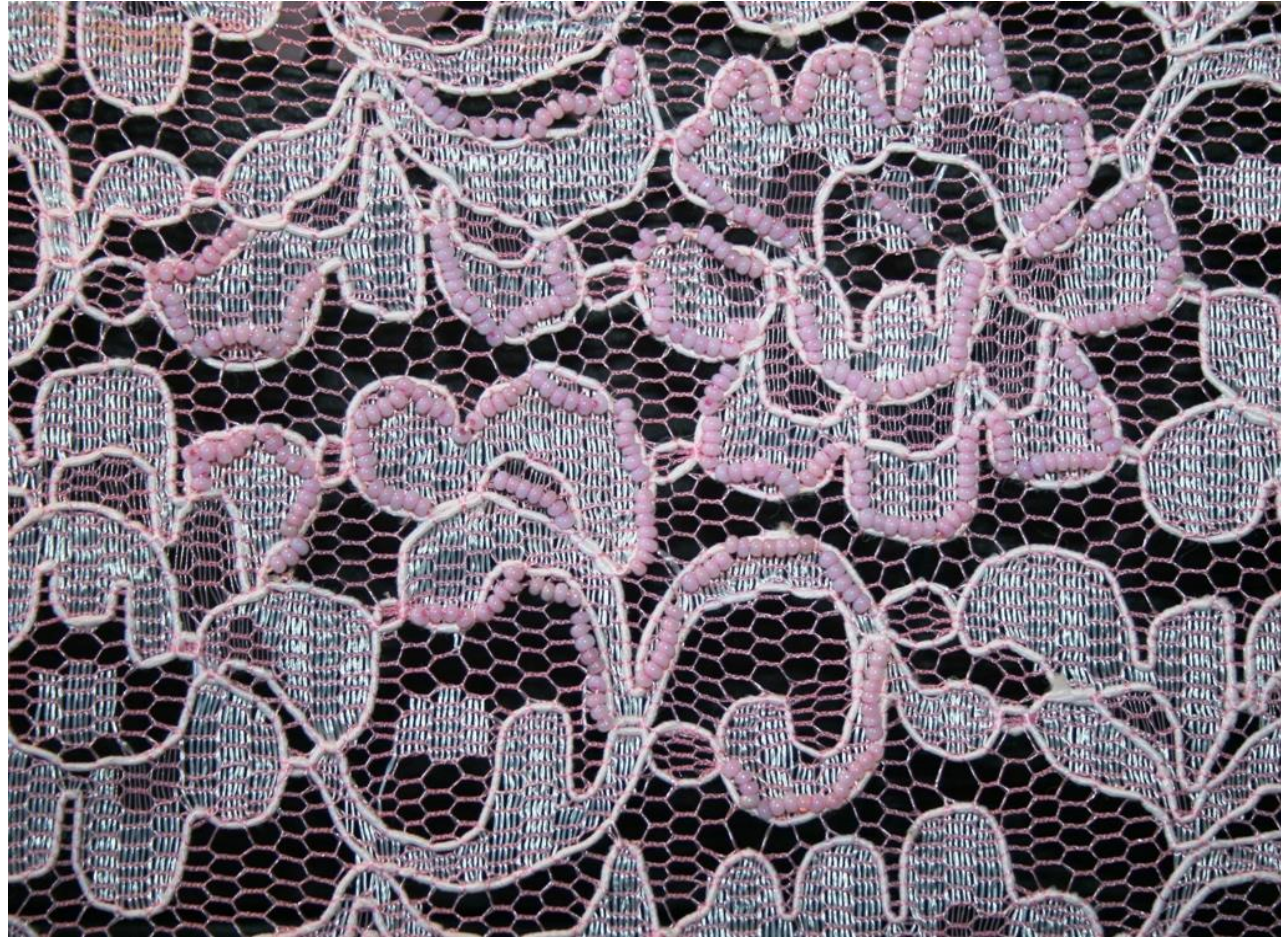

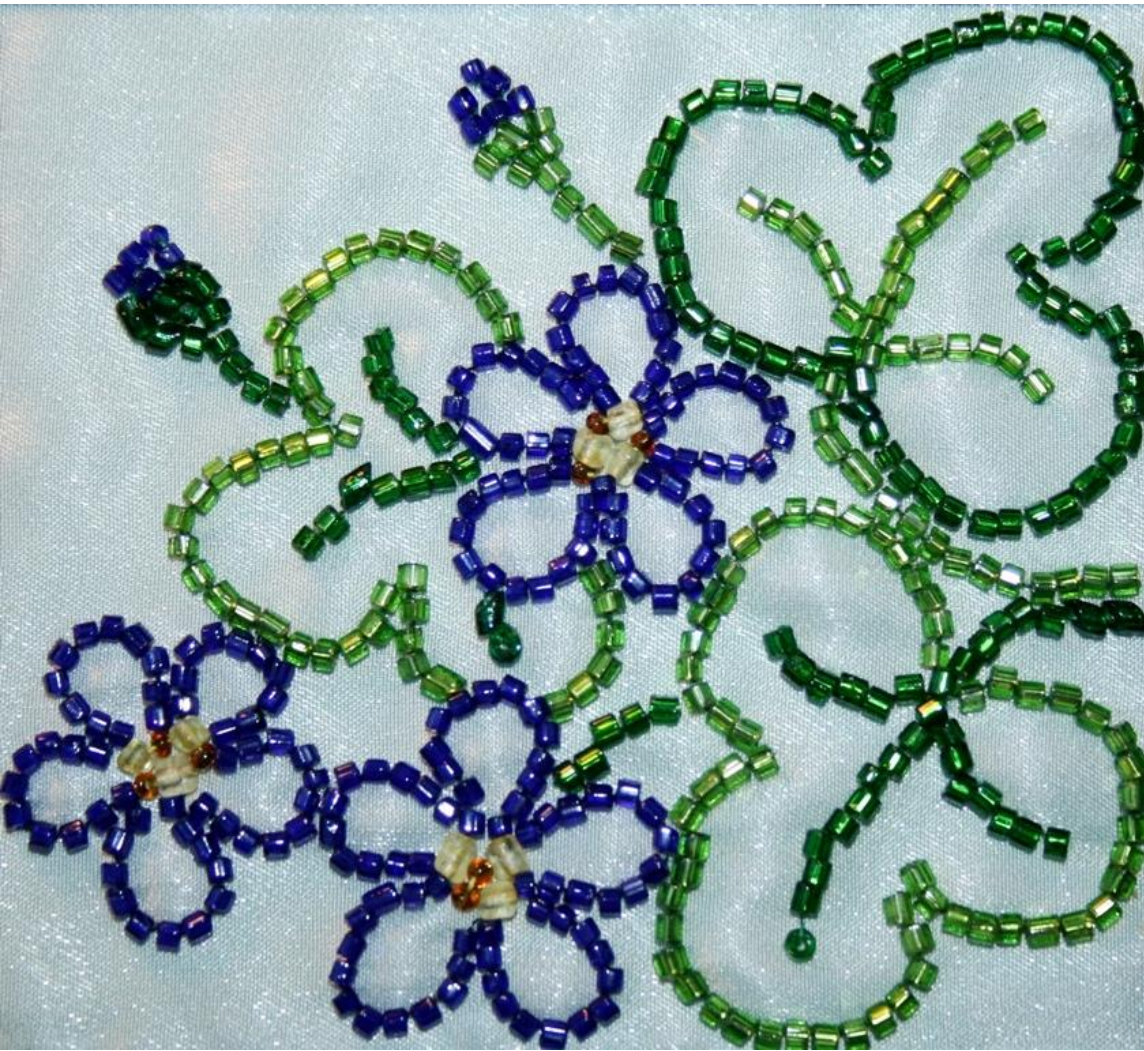
kinnsilmustega

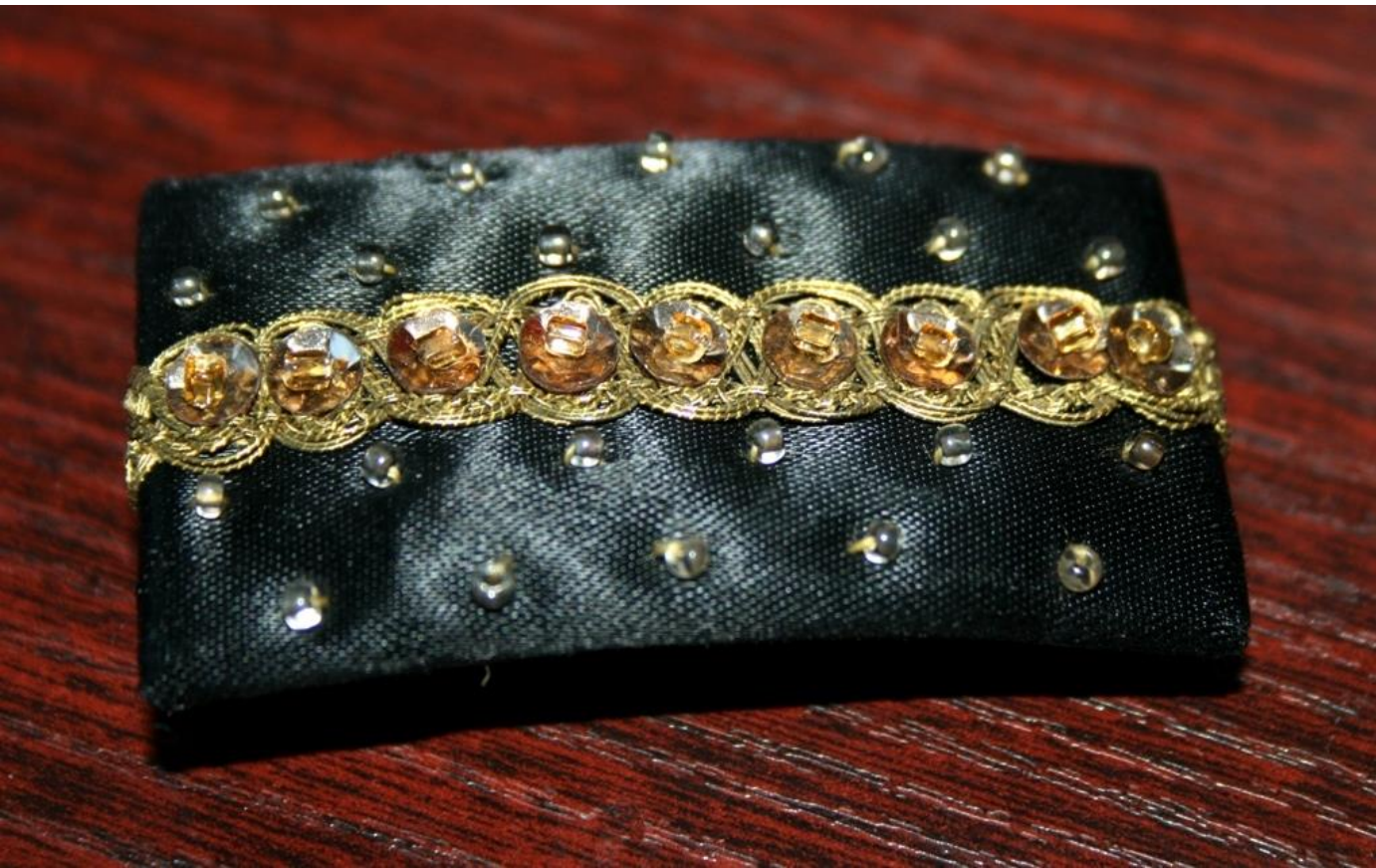
HELMED JA SILMUSKUDUMINE

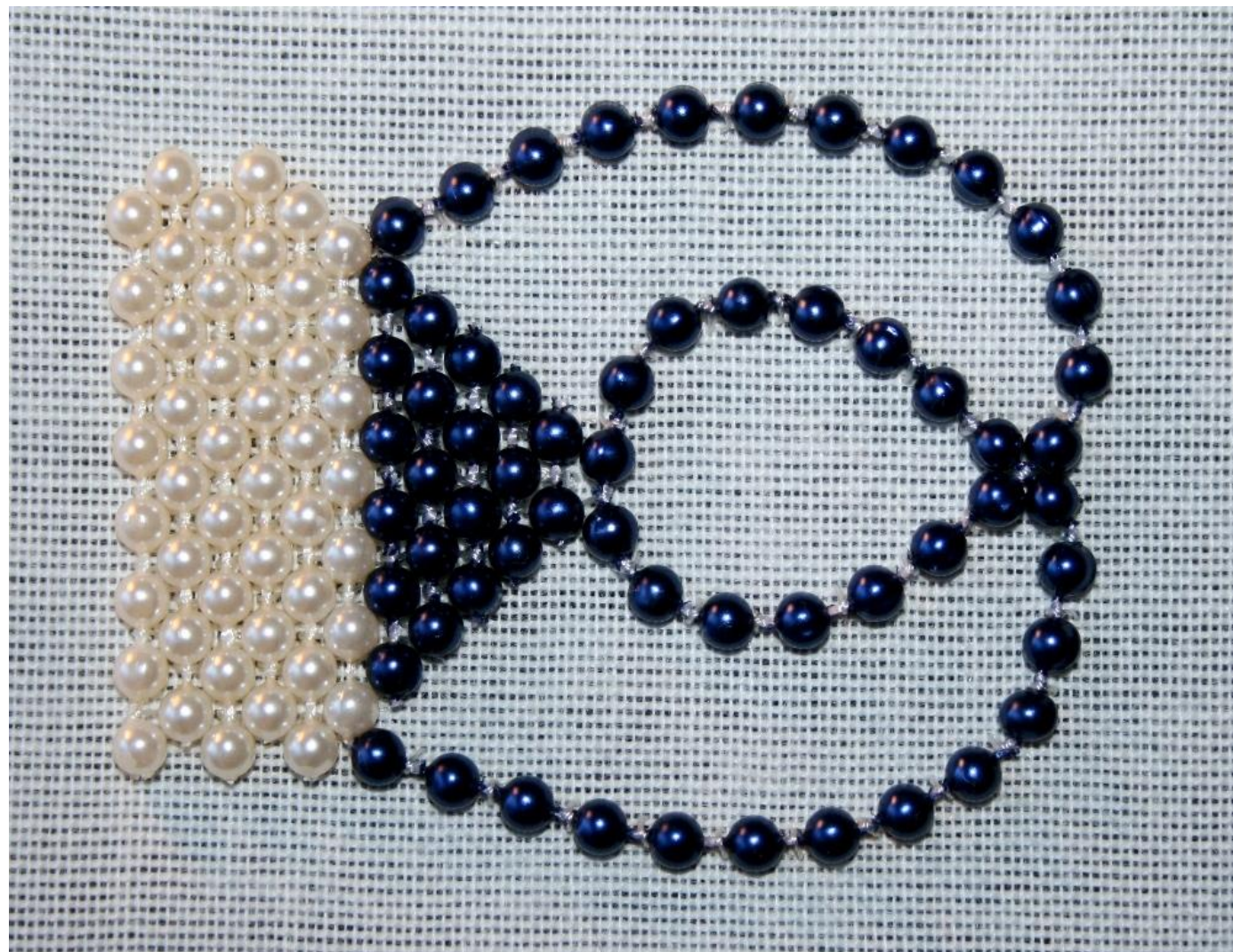
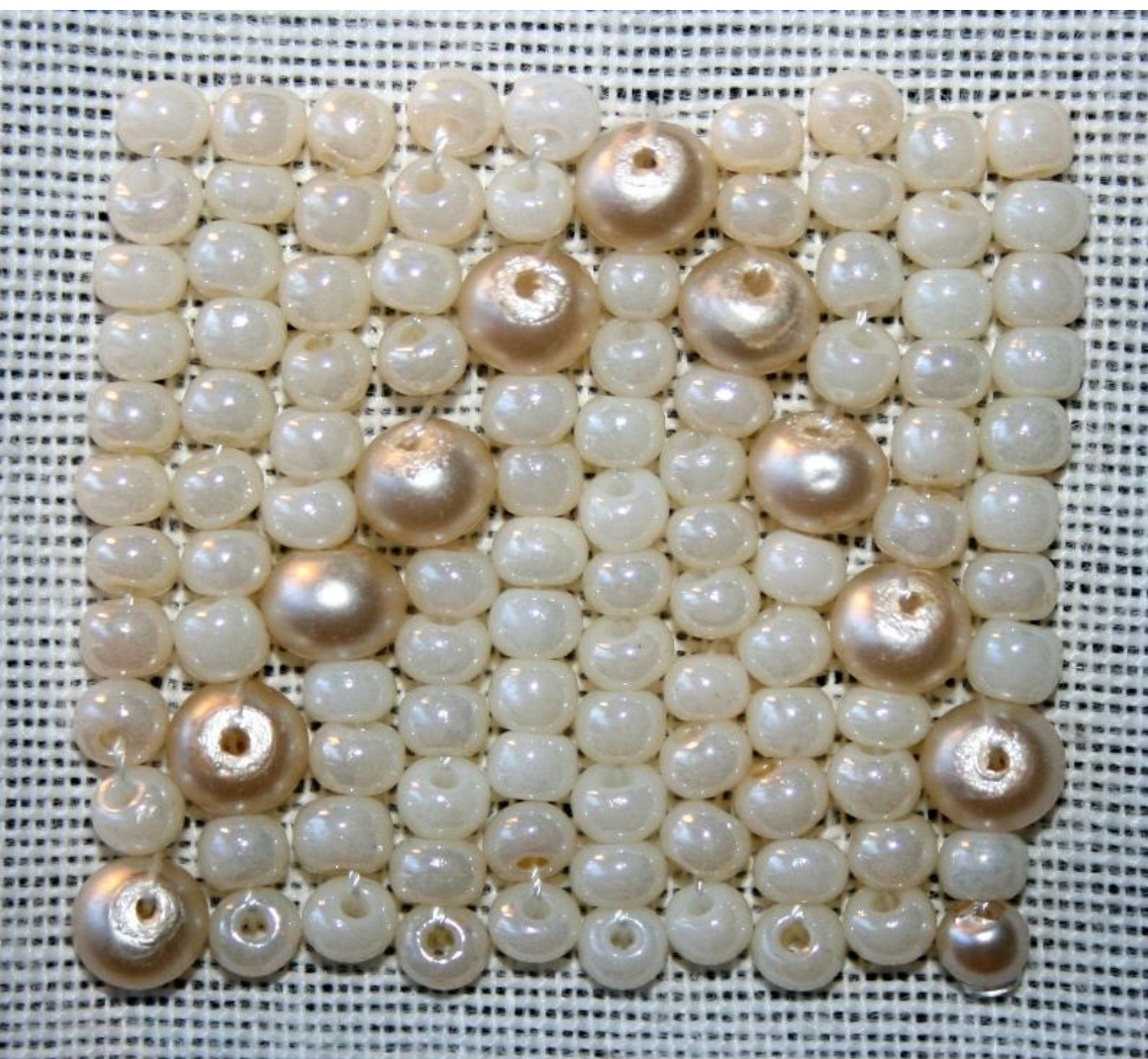

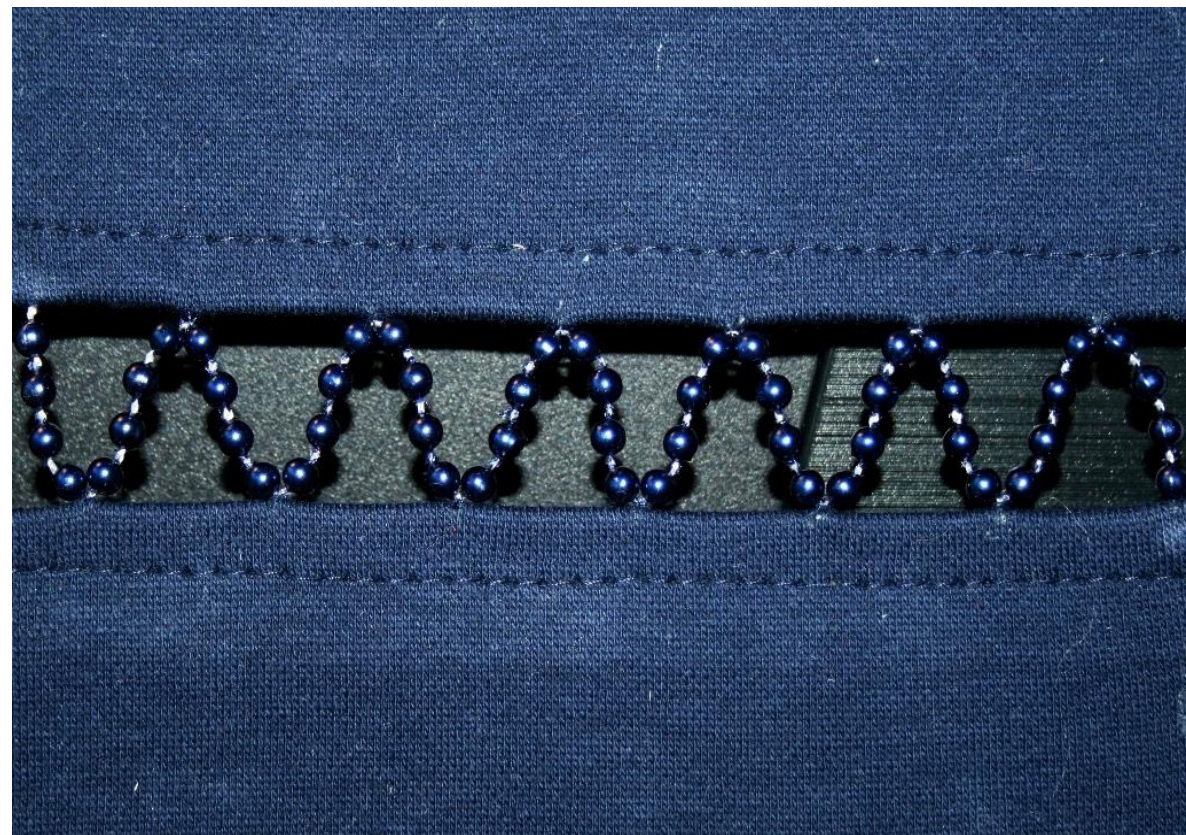

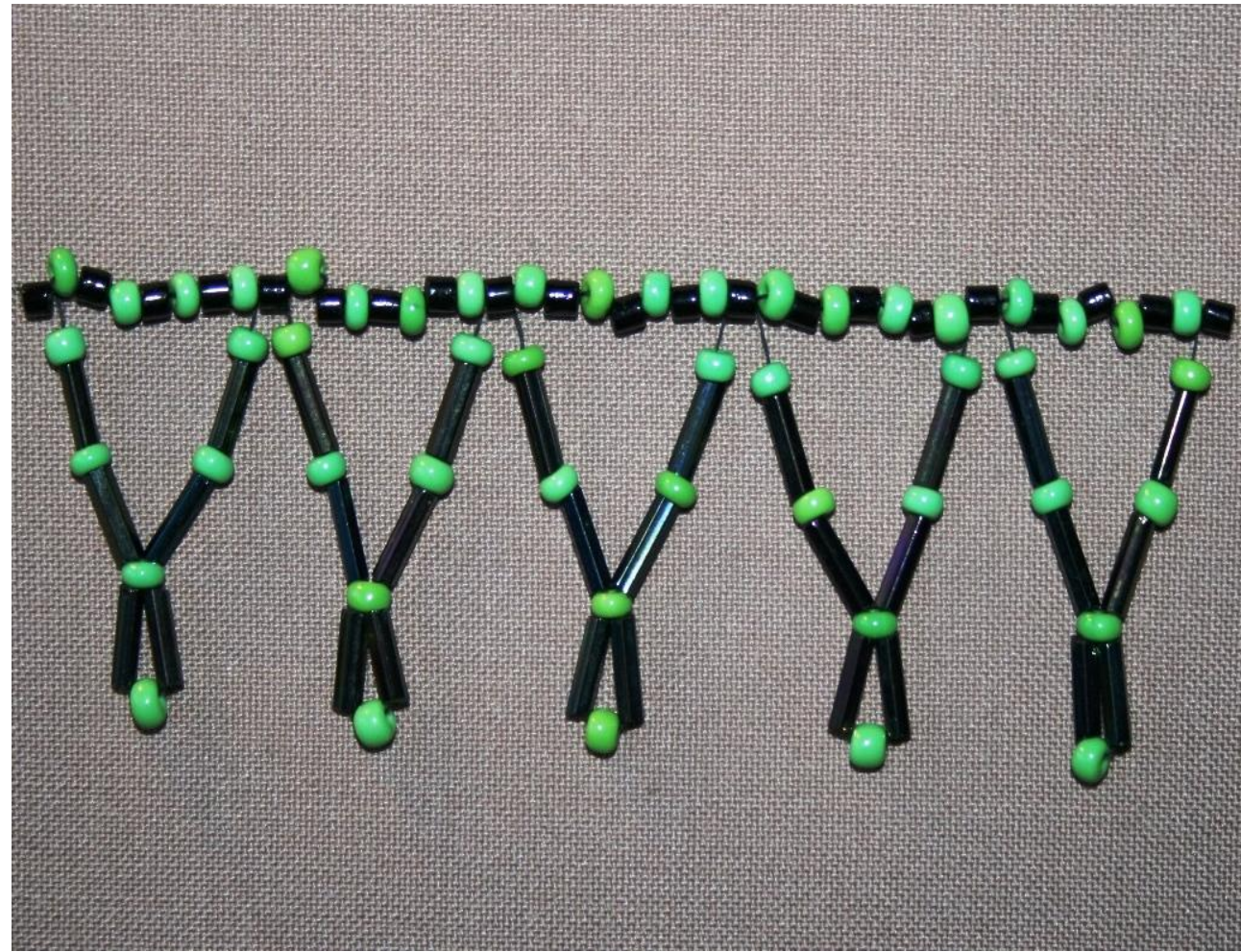
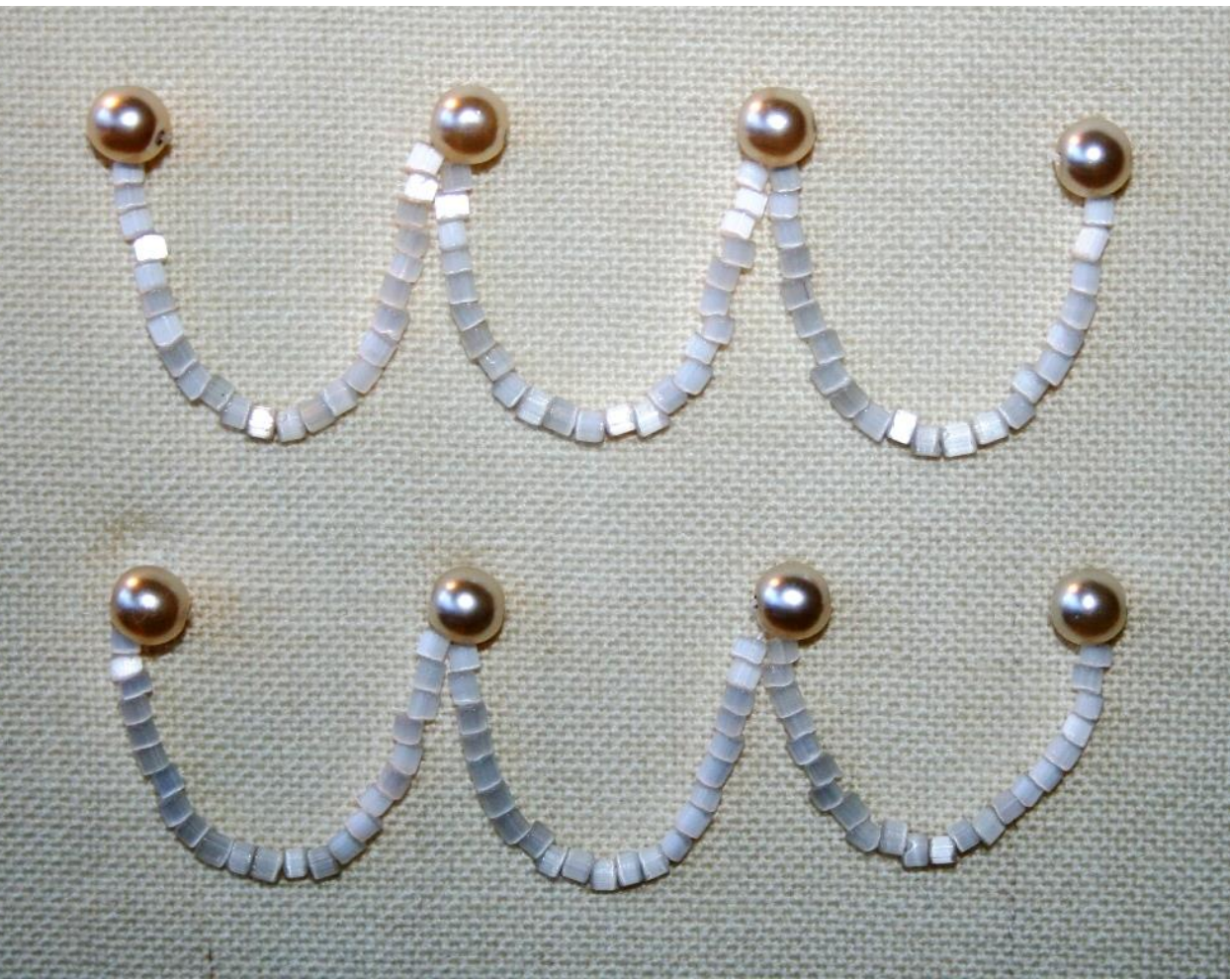

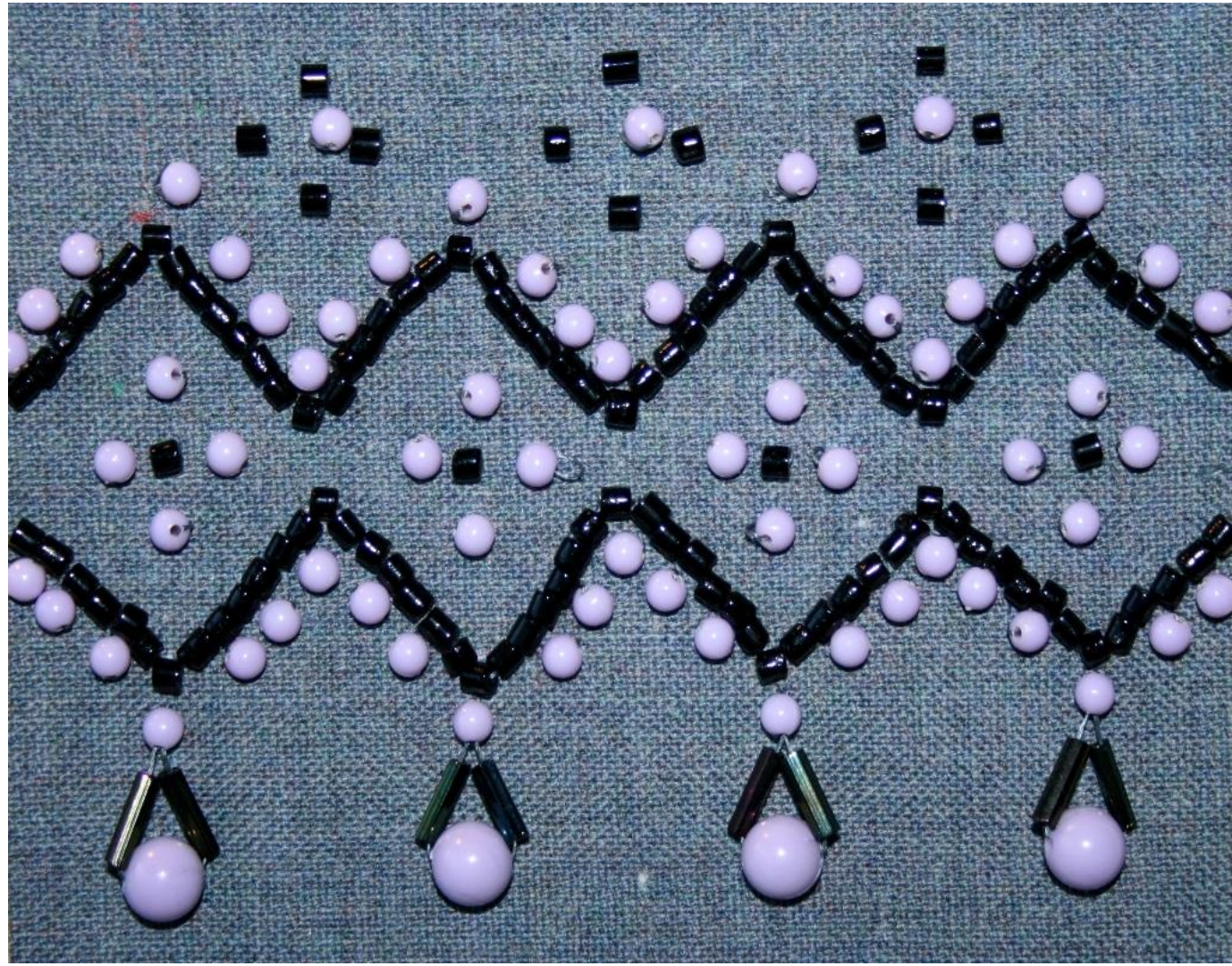
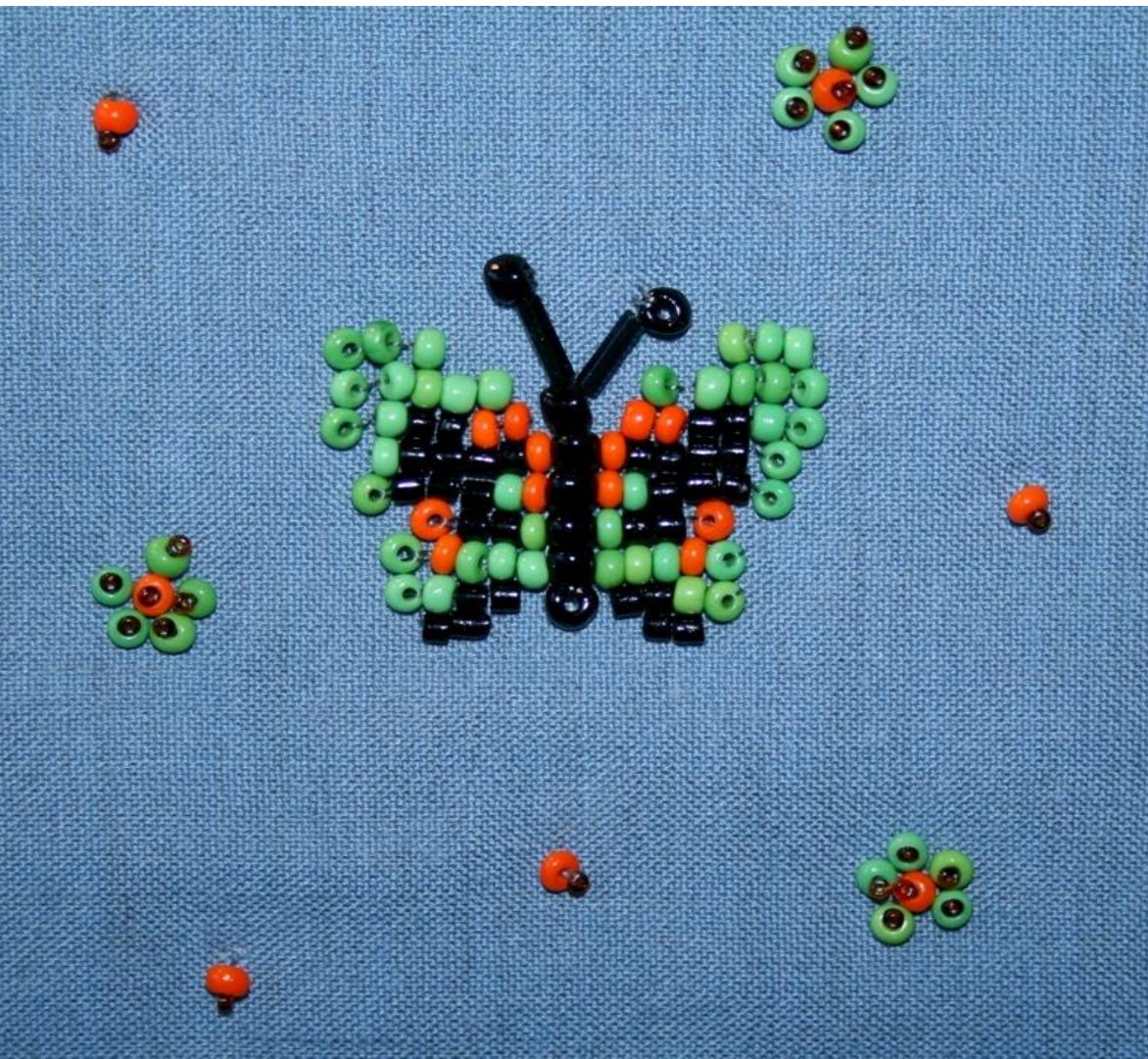

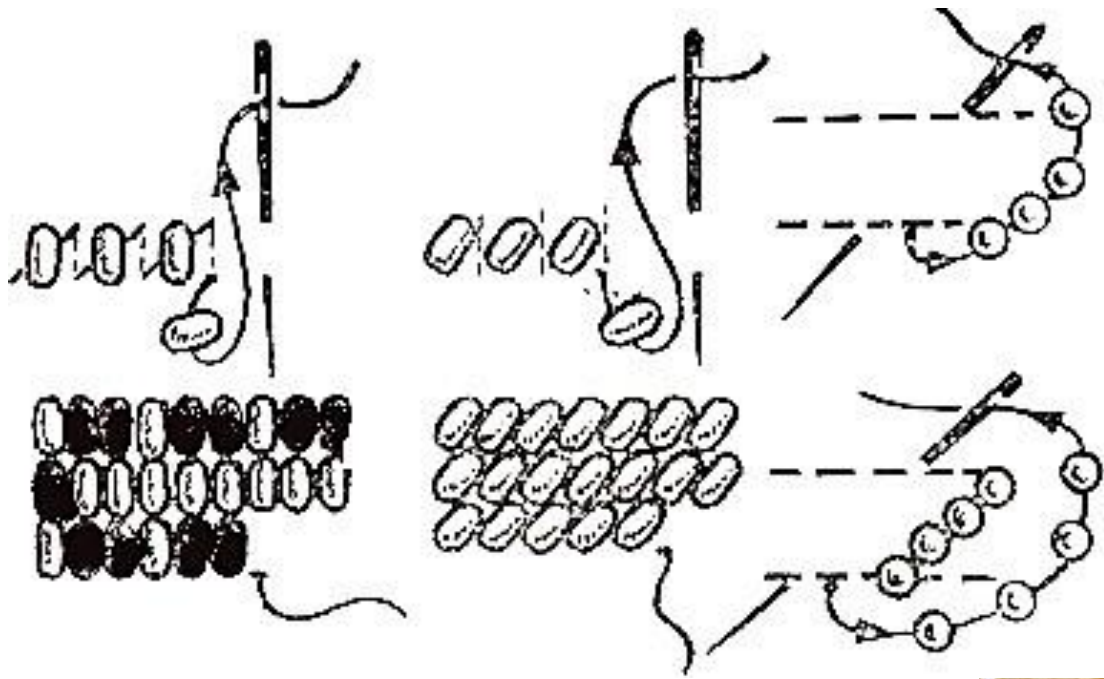

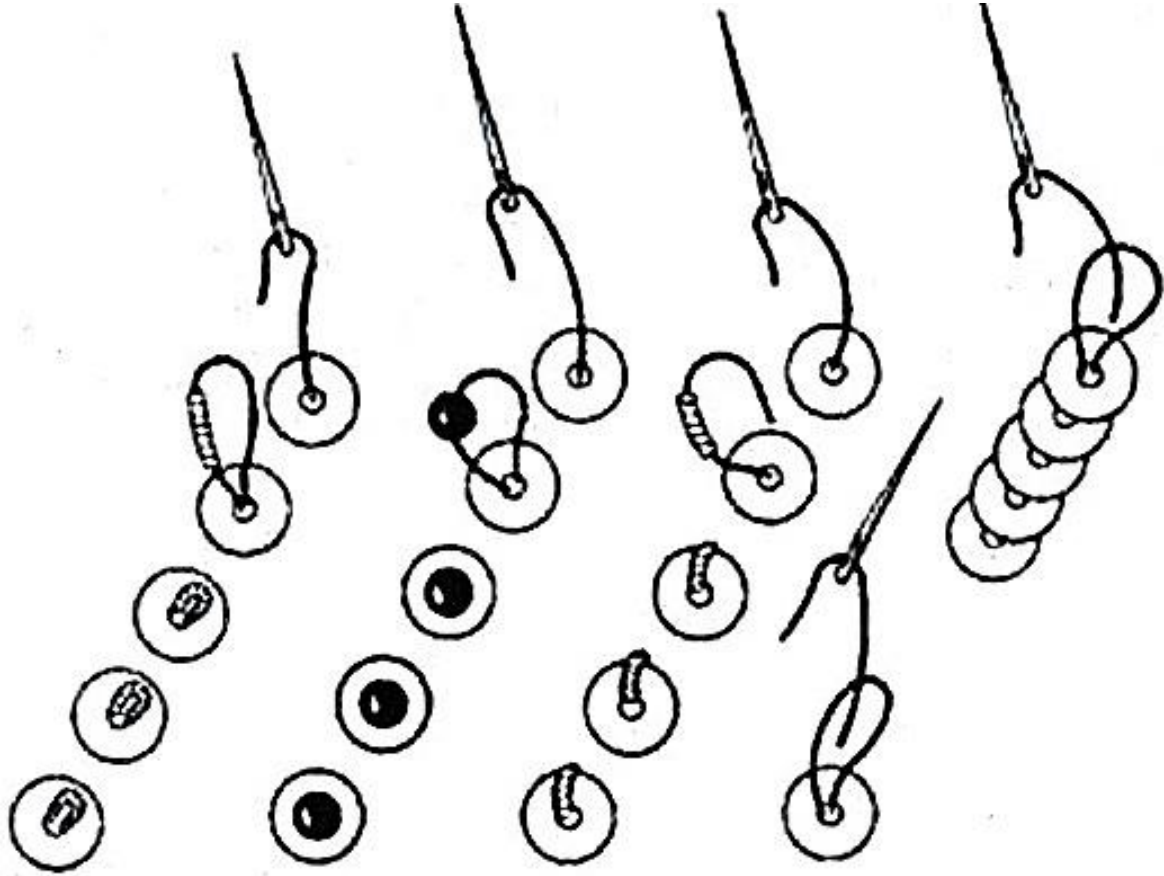

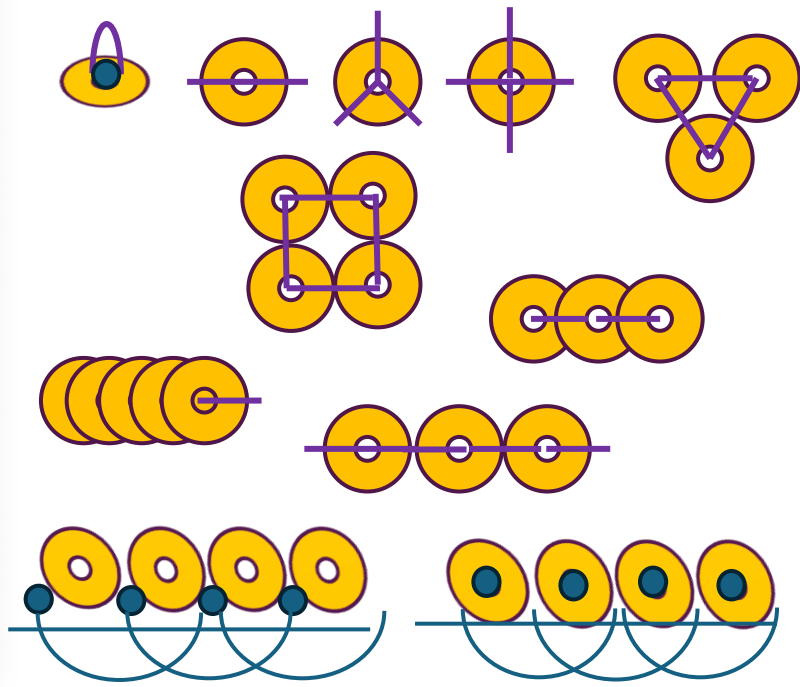
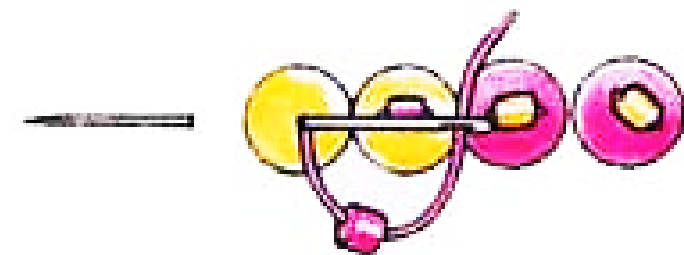
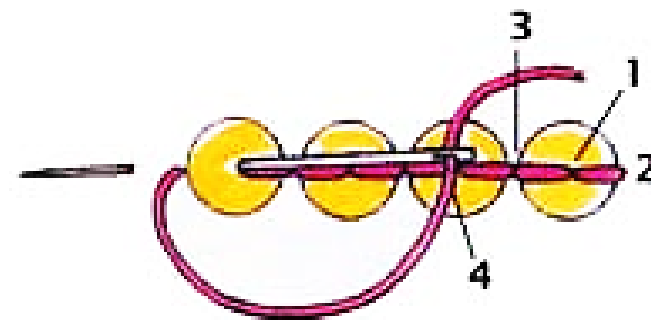
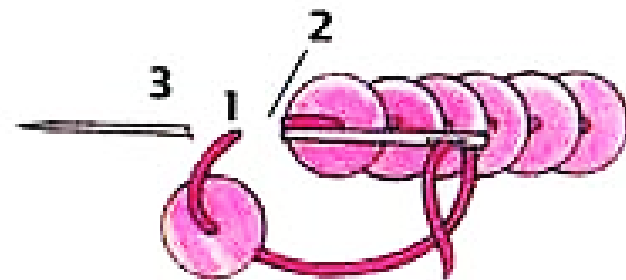
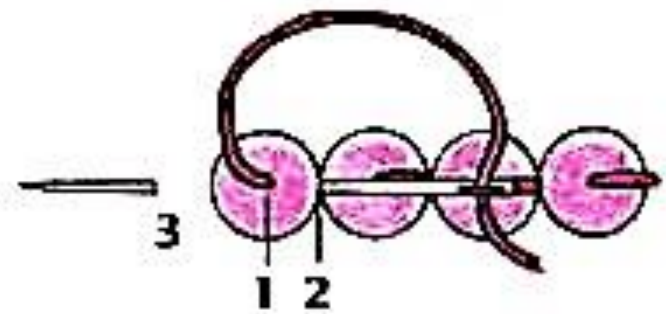
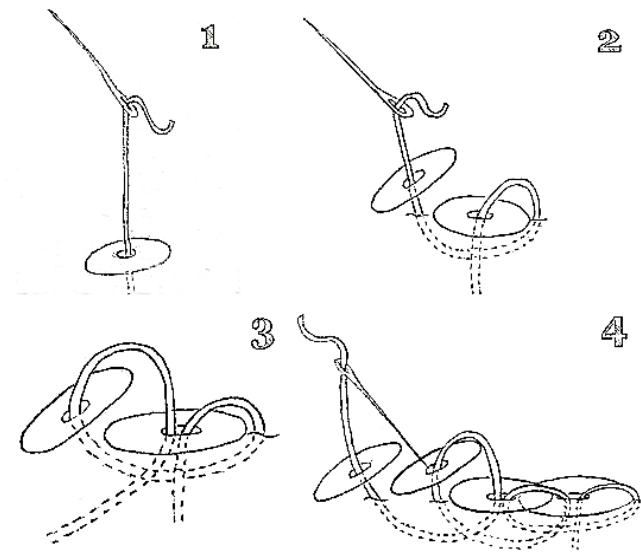

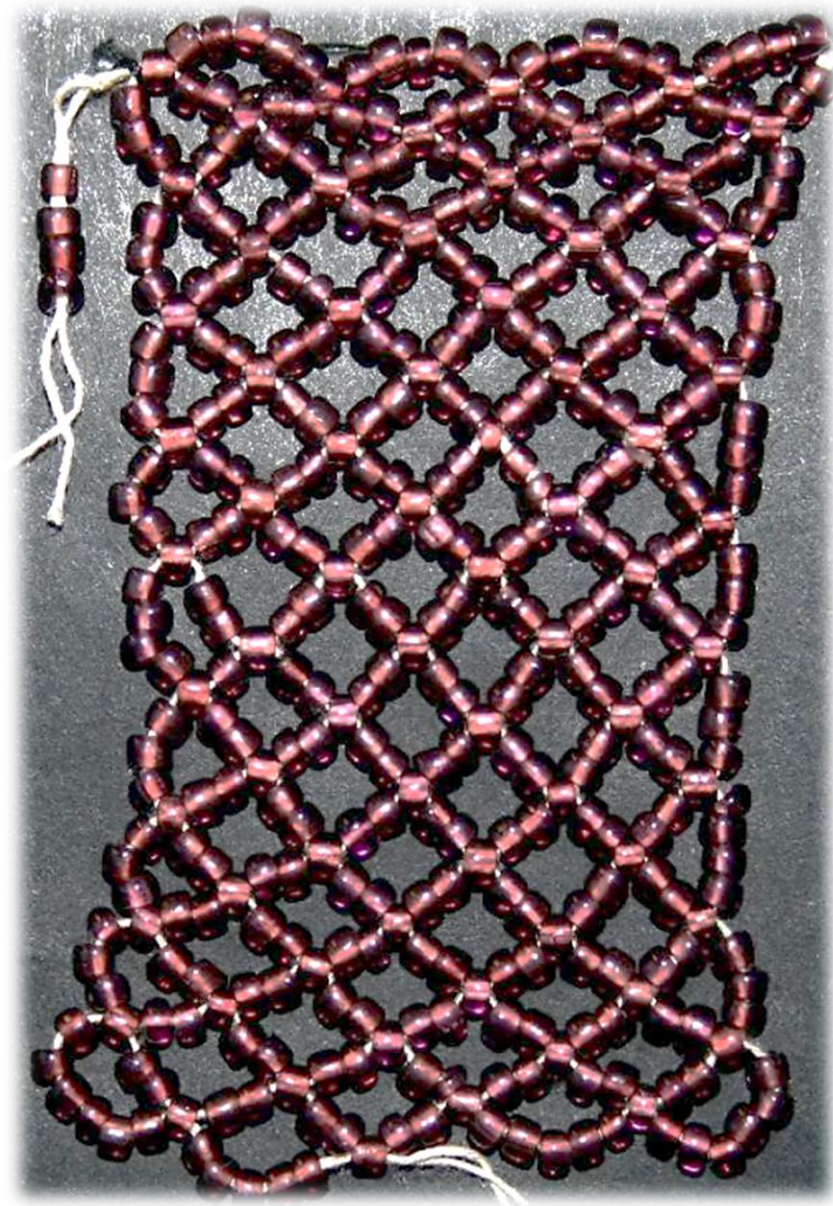
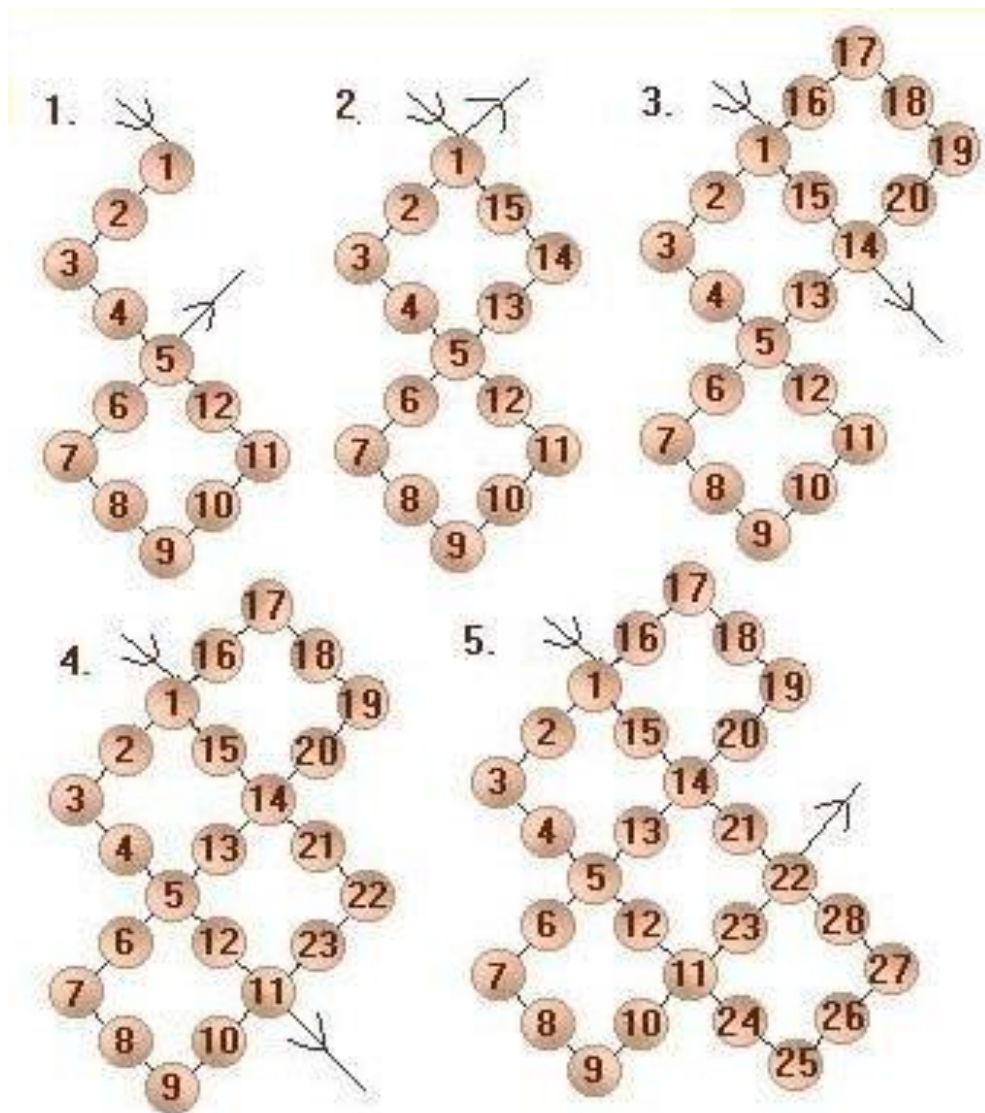

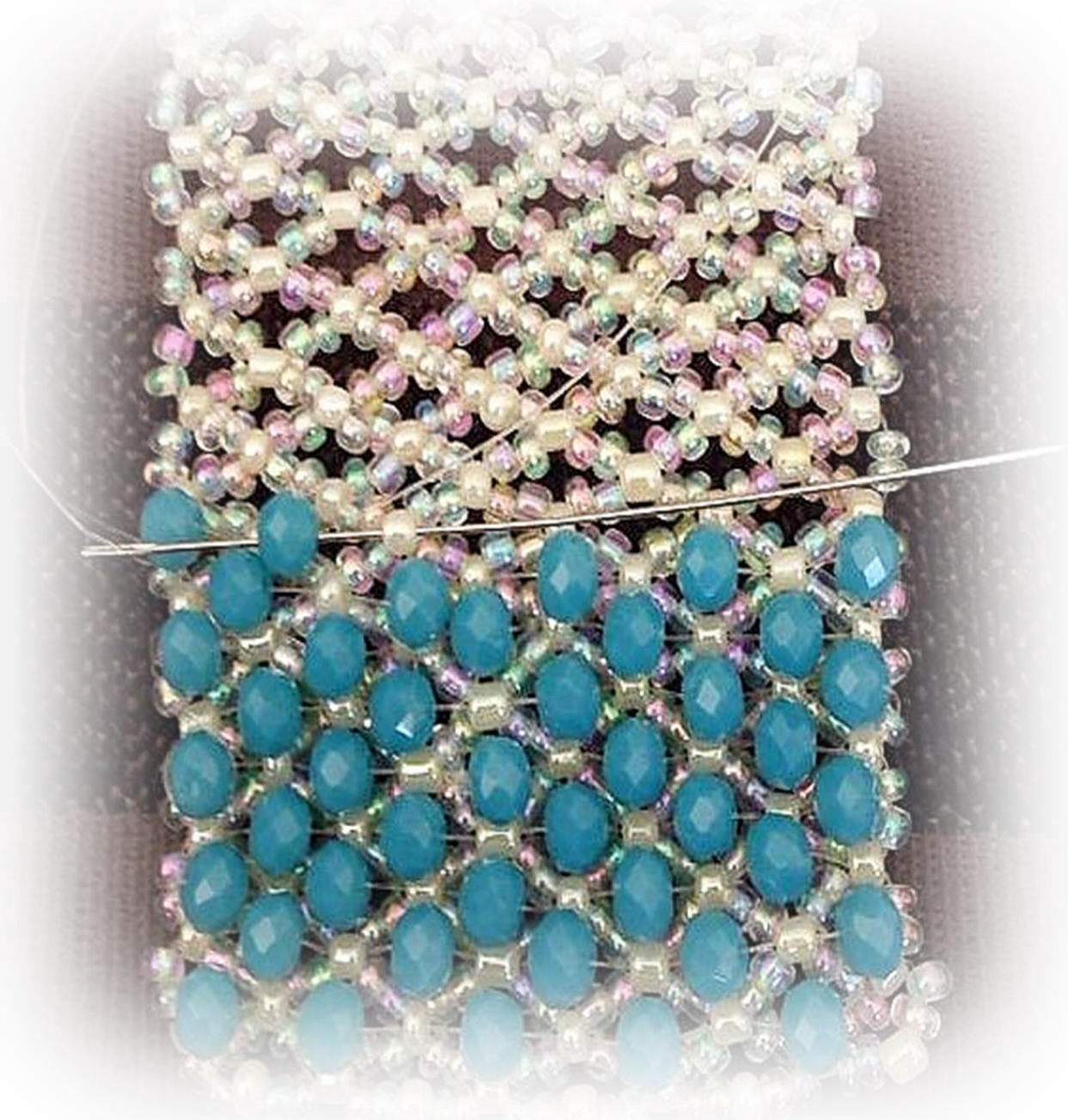
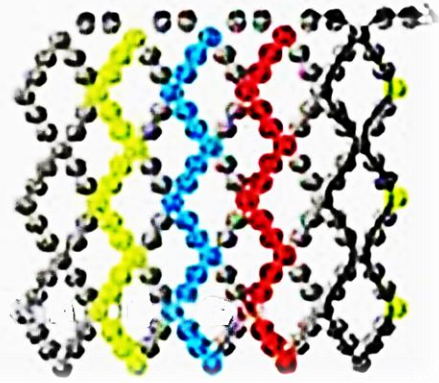
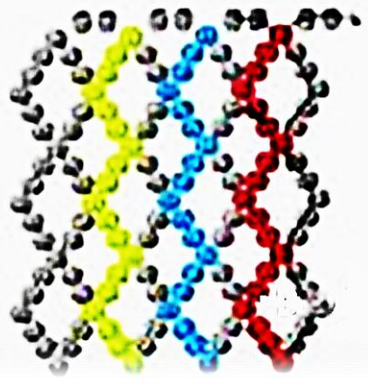
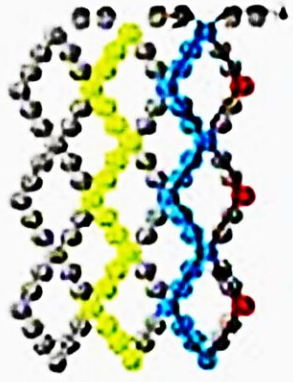
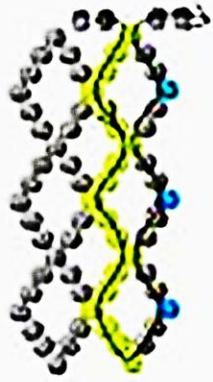
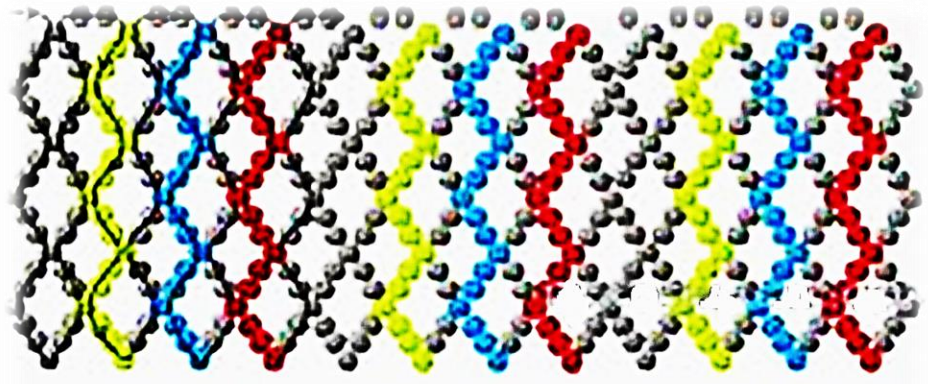
LITRITEGA

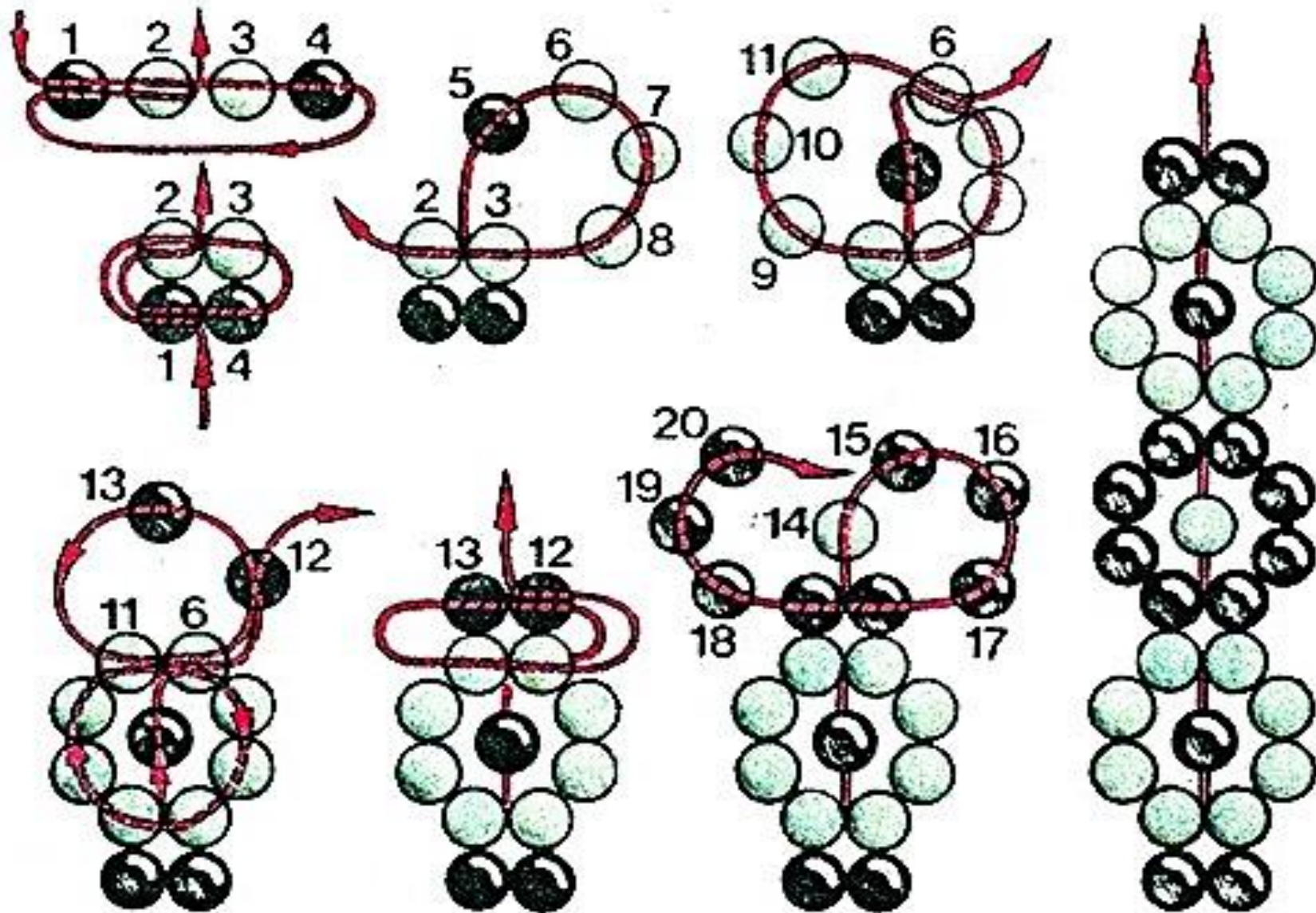

HELMEVÖRK

HELMERINGID

HELMEÖIED

